

Vijeće Europe

Preporuka Rec(2002)5 Odbora ministara državama članicama
o zaštiti žena od nasilja i Memorandum s objašnjenjima

6

SMJERNICE ZA PRAĆENJE UVOĐENJA PREPORUKE Rec(2002)5
O ZAŠTITI ŽENA OD NASILJA

Izdavač:

Vlada RH, Ured za ravnopravnost spolova
Mesnička 23, 10 000 Zagreb

Urednica:

Mr.sc. Helena Štimac Radin

Prijevod:

Snježana Britvec

Lektura:

Kata Zalović Fištek

Korektura:

Mirjana Jakušić

Priprema:

Bakal design studio, Zagreb

Tisak:

Publika d.o.o. Zagreb

Naklada: 2000 primjeraka

© 2006. Vlada RH, Ured za ravnopravnost spolova

Vijeće Europe

**Preporuka Rec(2002)5 Odbora
ministara državama članicama
o zaštiti žena od nasilja i
Memorandum s objašnjenjima**

Sadržaj

Preporuka Rec(2002)5 Odbora ministara državama članicama o zaštiti žena od nasilja i Memorandum s objašnjenjima

Dodatak Preporuci Rec(2002)5

Definicija

Opće mjere protiv nasilja nad ženama

Informiranje, javna svijest, edukacija i trening

Mediji

Lokalno, regionalno i urbano planiranje

Pomoć žrtvama i njihova zaštita (prihvat, postupanje i savjetovanje)

Kazneni zakon, građanski zakon i sudski postupak

Kazneni zakon

Građanski zakon

Sudski postupak

Interventni programi za počinitelje nasilja

Dodatne mjere u vezi sa seksualnim nasiljem

Banka genskih podataka

Dodatne mjere u vezi s nasiljem u obitelji

Dodatne mjere u vezi sa seksualnim uznemiravanjem

Dodatne mjere u vezi sa sakaćenjem genitalija

Dodatne mjere u vezi s nasiljem u sukobima i situacijama nakon sukoba

Dodatne mjere u vezi s nasiljem u institucionalnom okruženju

Dodatne mjere u vezi s nepoštivanjem slobode izbora u odnosu na re-produkciju

Dodatne mjere u vezi s ubijanjem u ime časti

Dodatne mjere u vezi s ranim sklapanjem braka

MEMORANDUM S OBJAŠNENJIMA 🗨️

I. Uvodne napomene

A. Pozadina

B. Glavna obilježja: univerzalan, složeni problem

C. Zakonske razlike među državama članicama Vijeća Europe

D. Korijeni Preporuke: rad Vijeća Europe

E. Autori Preporuke i njihov pristup

II. Komentari Preporuke

A. Osobni pristup prijava: definicija sudionika

B. Preambula

C. Odredbe Preporuke

Točka I.

Točka II.

Točka III.

Točka IV.

Točke V., VI. i VII.

Točka VIII.

III. Dodatak Preporuci

Definicije

Opće mjere u vezi s nasiljem nad ženama

Informiranje, javna svijest, izobrazba i trening

Mediji

Lokalno, regionalno i urbano planiranje

Pomoć žrtvama i njihova zaštita (prihvat, liječenje i savjetovanje)

Kazneni zakon, građanski zakon i sudski postupak

Kazneni zakon

Silovanje

Pristanak

Definicija maloljetne dobi

Teret dokaza

Građanski zakon

Sudski postupak

Interventni programi za počinitelje nasilja

Dodatne mjere u vezi sa seksualnim nasiljem

Banka genskih podataka

Dodatne mjere u vezi s nasiljem u obitelji

Dodatne mjere u vezi sa seksualnim uznemiravanjem

Dodatne mjere u vezi sa sakaćenjem genitalija

Dodatne mjere u vezi s nasiljem u sukobima i nakon njih

Dodatne mjere u vezi s nasiljem u institucionalnom okruženju

Dodatne mjere u vezi s ubijanjem u ime časti

Dodatne mjere u vezi brakova maloljetnika/maloljetnica

Dodatak I ▀

Kronologija

Dodatak II ▀

Definicija nasilja nad ženama i djevojčicama

Izvadci iz Akcijskog plana za borbu protiv nasilja nad ženama

Fizičko nasilje

Seksualno nasilje

Psihološko nasilje

Ekonomsko nasilje

Strukturalno nasilje

Duhovno nasilje

Silovanje i seksualno uznemiravanje

Nasilje u kući

Seksualno nasilje nad djecom, posebice djevojčicama

Seksualno uznemiravanje

Trgovina ljudima i industrija seksa

Napomene

Preporuka Rec(2002)5 Odbora ministara državama članicama o zaštiti žena od nasilja i Memorandum s objašnjenjima

(Prihvatio Odbor ministara 30. travnja 2002. na 79. sastanku pomoćnika ministara)

U skladu s uvjetima članka 15.b Statuta Vijeća Europe, Odbor ministara: ponovno potvrdivši da je nasilje nad ženama rezultat neravnomojnosti podjele moći između muškaraca i žena i da vodi ozbiljnoj diskriminaciji ženskog roda i u društvu i u obitelji;

potvrđujući da nasilje nad ženama znači i kršenje, narušavanje ili onemogućavanje njihovih ljudskih prava i temeljnih sloboda;

uzimajući u obzir da nasilje nad ženama znači kršenje njihova fizičkog, psihičkog, psihološkog i/ili seksualnog integriteta;

primjećujući sa zabrinutošću da su žene često na temelju svoga spola, kao i svoga podrijetla, uključujući i žrtve tradicionalnih praksi i običaja koji su nespojivi s njihovim ljudskim pravima i temeljnim slobodama podvrgnute višestrukoj diskriminaciji;

uzimajući u obzir da se nasilje nad ženama protivi uspostavi jednakosti i mira te znači veliku zapreku sigurnosti građana i demokraciji u Europi;

potvrđujući sa zabrinutošću razmjere nasilja nad ženama u obitelji, neovisno o tipu obitelji, i na svim razinama društva;

smatrajući da hitno treba započeti borbu protiv tog fenomena koji pogađa sva europska društva i utječe na sve njegove članove;

pozivajući se na Završnu deklaraciju donesenu na Drugome sastanku Vijeća Europe (Strasbourg, 1997.), u kojoj su predsjednici država i vlada potvrdili svoju odlučnost u borbi protiv nasilja nad ženama i svih oblika njihova seksualnog iskorištavanja;

imajući na umu odredbe Europske konvencije o ljudskim pravima (1950.) i njihovu provedbu koja, među ostalim, osigurava pravo na život i pravo pojedinca da ne bude podvrgnut mučenju ili nehumanom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju, pravo na slobodu i sigurnost i pravo na pravedno suđenje;

uzimajući u obzir Europsku socijalnu povelju (1961.) i revidiranu Europsku socijalnu povelju (1996.), posebice njihove odredbe koje se odnose na jednakost muškaraca i žena pri zapošljavanju, kao i Dodatni protokol Europskoj socijalnoj povelji kojim se osigurava sustav kolektivnih žalbi;

uzevši u obzir sljedeće preporuke Odbora ministara članicama Vijeća Europe: Preporuka br. R (79) 17 o zaštiti djece od zlostavljanja; Preporuka br. R (85) 4 o nasilju u obitelji; Preporuka br. R (85) 11 o položaju žrtve unutar Kaznenog zakona i procedura; Preporuka br. R (87) 21 o pomoći žrtvama i sprječavanju viktimizacije; Preporuka br. R (90) 2 o društvenim mjerama u vezi s nasiljem u obitelji; Preporuka br. R (91) 11 o seksualnom iskorištavanju, pornografiji i prostituciji, trgovini ljudima, djecom i mladim ljudima; Preporuka br. R (93) 2 o medicinsko-socijalnim aspektima zlostavljanja djece, Preporuka br. R (2000) 11 o djelovanju protiv trgovine ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja i Preporuka Rec (2001) 16 o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja;

pozivajući se na deklaracije i rezolucije donesene na Trećoj europskoj konferenciji ministara o jednakosti žena i muškaraca Vijeća Europe (Rim, 1993.);

imajući na umu Deklaraciju Ujedinjenih naroda o sprječavanju nasilja nad ženama (1993.), Konvenciju Ujedinjenih naroda o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena (1979.), Konvenciju Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminala i njezin Protokol o sprječavanju, suzbijanju i kažnjavanju trgovine ljudima, posebice ženama i djecom (2000.), Platformu za djelovanje prihvaćenu na Četvrtoj svjetskoj konferenciji o ženama (Peking, 1995.) i Rezoluciju o daljnjim akcijama i inicijativama u vezi s primjenom Pekinške deklaracije i Platformu za djelovanje donesenu na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda (23. izvanredna sjednica, New York, 5. - 9. lipnja 2000.);

imajući na umu Konvenciju Ujedinjenih naroda o pravima djeteta (1989.), kao i Dodatni protokol o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji (2000.);

imajući na umu Konvenciju Međunarodne organizacije rada br. 182 o zabrani najgorih oblika rada djece i njihovu trenutačnom uklanjanju (1999.) i Preporuku (R 190) o najgorim oblicima rada djece (1999.);

pozivajući se na osnovna načela međunarodnoga humanitarnog prava, a posebice na Četvrtu ženevsku konvenciju o zaštiti civila u vrijeme rata (1949.) i njezin Prvi i Drugi dodatni protokol;

te pozivajući se na Statut Međunarodnoga kaznenog suda koji uključuje rodno temeljena kaznena djela i seksualno nasilje (Rim, 17. srpnja 1998.),

preporučuje vladama država članica da:

I. Provjere svoja zakonodavstva i prakse kako bi:

1. ženama jamčile priznanje, uživanje, korištenje i zaštitu njihovih ljudskih prava i temeljnih sloboda;

2. poduzele nužne mjere, gdje je to potrebno, kako bi žene mogle slobodno i istinski uživati u svojim ekonomskim i socijalnim pravima;

3. osigurale koordinaciju svih mjera na nacionalnoj razini i usredotočile se na potrebe žrtava, a u definiranje i provedbu nužnih mjera, posebice onih koje se spominju u ovoj Preporuci, uključile sve relevantne državne institucije, kao i nevladine udruge;

4. na svim razinama poduprle rad nevladinih udruga koje sudjeluju u borbi protiv nasilja nad ženama i uspostavile aktivnu suradnju s njima, što uključuje i potrebnu logističku i financijsku potporu;

II. Prepoznaju kako one kao države imaju obvezu uložiti potrebne napore kako bi spriječile, istražile i kaznile počinitelje kaznenih djela, bez obzira na to je li riječ o privatnim osobama ili državi, te osigurati zaštitu žrtava;

III. Prepoznaju da je nasilje muškaraca nad ženama velik strukturalni i društveni problem, koji proizlazi iz nejednakih odnosa moći između žena i muškaraca, te stoga podupru aktivno sudjelovanje muškaraca u akcijama usmjerenim na borbu protiv nasilja nad ženama;

IV. Podupru sve relevantne institucije koje se bave nasiljem nad ženama (policija, zdravstvene i socijalne ustanove) da donesu srednjoročne i dugoročne koordinirane akcijske planove za sprječavanje nasilja i zaštitu žrtava;

V. Promiču istraživanje, prikupljanje podataka i umrežavanje na nacionalnoj i međunarodnoj razini;

VI. Promiču osnivanje programa visokog obrazovanja i istraživačkih centara, uključujući i one na sveučilišnoj razini, koji se bave pitanjima jednakosti, posebice nasiljem nad ženama;

VII. Poboļjšaju interakciju znanstvene zajednice, nevladinih udruga iz tog područja, donositelja političkih odluka te zakonodavnih, zdravstvenih, obrazovnih, socijalnih i policijskih tijela kako bi osmislili koordinirane akcije protiv nasilja;

VIII. Prihvate i provedu mjere opisane u Dodatku ovoj Preporuci na način koji smatraju najprikladnijim u svjetlu nacionalnih okolnosti i, u ovu svrhu, razmotre izradu nacionalnog akcijskog plana za borbu protiv nasilja nad ženama;

IX. Obavijeste Vijeće Europe o mjerama poduzetim na nacionalnoj razini u vezi s odredbama ove Preporuke.

Dodatak Preporuci Rec(2002)5

Definicija

1. U ovoj preporuci, pod terminom "nasilje nad ženama" razumijeva se svaki čin rodno-utemeljenog nasilja koji rezultira ili će vjerojatno rezultirati fizičkom, seksualnom ili psihološkom povredom žene ili njezinom patnjom, uključujući prijetnje takvim radnjama, prisilu ili samovoljno lišavanje slobode, bilo u javnosti ili privatnom životu. To obuhvaća, ali nije ograničeno samo na:

a. nasilje u obitelji ili kućanstvu, uključujući, između ostalog, fizičku i mentalnu agresiju, emocionalno i psihološko zlostavljanje, silovanje i seksualno zlostavljanje, incest, silovanje supružnika, stalnog ili povremenog partnera i nevjenčanog supružnika, zločin počinjen u ime časti, genitalno sakaćenje i druge tradicionalne obrede koji ženama nanose štetu, kao što su prisilni brakovi;

b. nasilje do kojeg dolazi u široj zajednici, uključujući, među ostalim, silovanje, seksualno zlostavljanje/iskorištavanje/, seksualno uznemiravanje i zaplašivanje na radnome mjestu, u institucijama ili drugdje, trgovinu ženama u svrhu seksualnog i ekonomskog iskorištavanja i seksualnog turizma;

c. nasilje koje počini ili tolerira država ili njezini dužnosnici;

d. kršenje ljudskih prava žena u vrijeme oružanog sukoba, posebice otmice, nasilnog preseljenja, sustavnog silovanja, seksualnog ropstva, prisilne trudnoće i trgovine ljudima u svrhu seksualnog i ekonomskog iskorištavanja.

Opće mjere protiv nasilja nad ženama

2. Dužnost je i interes država, kao i prioritet nacionalnih politika, da štite pravo žena da ne budu izložene nasilju niti jedne vrste i niti jedne osobe. Države se ne smiju koristiti običajima, religijom ili tradicijom kao sredstvom izbjegavanja te obveze.

3. Države članice trebaju uvesti, razviti i/ili poboljšati, gdje je to potrebno, nacionalnu politiku protiv nasilja temeljenu na:

- a. najvećoj mogućoj sigurnosti i zaštiti žrtava;*
- b. osnaživanju žena žrtava optimalnom strukturom potpore i pomoći kako bi se izbjegla sekundarna viktimizacija;*
- c. prilagodbi kaznenog i građanskog zakona, uključujući i sudski postupak;*
- d. razvijanju javne svijesti i obrazovanju djece i mladih;*
- e. osiguranju posebnog treninga za profesije suočene s nasiljem nad ženama;*
- f. prevenciji u svim područjima.*

4. Unutar ovog okvira bit će potrebno, gdje je to moguće, na nacionalnoj razini i u suradnji s regionalnim i/ili lokalnim vlastima, osnovati vladinu instituciju ili koordinacijsko tijelo odgovorno za provođenje mjera za borbu protiv nasilja nad ženama, kao i redovit nadzor i ocjenu svake pravne reforme ili novog oblika intervencije u područje djelovanja protiv nasilja, uz savjetovanje s nevladinim udrugama, akademskim i drugim institucijama.

5. Istraživanje, prikupljanje podataka i umrežavanje na nacionalnoj i međunarodnoj razini posebno treba razvijati u vezi s:

- a. pripremom statistika razvrstanih prema rodu, integriranih statistika i uobičajenih pokazatelja radi bolje ocjene stupnja nasilja nad ženama;*
- b. srednjoročnim i dugoročnim posljedicama napada na žrtve;*
- c. posljedicama koje nasilje ima na svjedoke, među ostalim, unutar obitelji;*
- d. zdravstvenim, socijalnim i ekonomskim troškovima nasilja nad ženama;*
- e. ocjenom učinkovitosti zakonodavstva i pravnog sustava u borbi protiv nasilja nad ženama;*
- f. razlozima za nasilje nad ženama, odnosno razlozima koji uzrokuju nasilno ponašanje muškaraca i onima zbog kojih društvo tolerira takvo nasilje.*

Informiranje, javna svijest, edukacija i trening

Države članice trebale bi:

6. Prikupiti i široj javnosti učiniti dostupnim odgovarajuće informacije o različitim tipovima nasilja i njihovim posljedicama na žrtve, uključujući integrirane statističke podatke, i to putem svih raspoloživih medija (tisak, radio i televizija, itd.);

7. Mobilizirati javno mnijenje organizacijom ili pružanjem potpore konferencijama i informativnim kampanjama kako bi društvo osvijestilo ovaj problem i njegove razorne posljedice na žrtve, kao i društvo u cjelini, a raspravu o nasilju nad ženama vodilo otvoreno, bez predrasuda ili unaprijed stvorenih predrasuda;

8. Uključiti u osnovne programe izobrazbe zaposlenih u policiji, pravosudnim, zdravstvenim i socijalnim ustanovama elemente u vezi s postupanjem u slučajevima nasilja u kući, kao i svih ostalih oblika nasilja koji pogađaju žene;

9. Uključiti u programe stručne izobrazbe navedenih zaposlenika informacije i vježbu kako bi znali prepoznati krizne situacije i pravilno postupati u njima te poboljšati način prihvata žrtava, njihovo saslušavanje i savjetovanje;
10. Ohrabriti sudjelovanje navedenih zaposlenika u specijaliziranim programima izobrazbe, što će biti nagrađeno na temelju zasluga;
11. Potaknuti uključivanje pitanja u vezi s nasiljem nad ženama u izobrazbu sudaca;
12. Potaknuti samoregulatorne prakse koje provode terapeuti u cilju razvijanja strategije protiv seksualnog zlostavljanja koje mogu počiniti osobe na pozicijama vlasti;
13. Organizirati kampanje za podizanje svijesti o muškom nasilju nad ženama, ističući da muškarci trebaju biti odgovorni za svoje postupke, poticati ih da analiziraju i prepoznaju mehanizme nasilja te da prihvate drugačije ponašanje;
14. Uvesti rodnu perspektivu u obrazovne programe o ljudskim pravima ili je naglasiti, te jače istaknuti programe seksualnog odgoja koji posebno značajne pridaju jednakosti među spolovima i obostranom poštovanju;
15. Osigurati da djevojčice i dječaci dobiju osnovno obrazovanje koje izbjegava društvene i kulturne ustaljene obrasce, predrasude i stereotipne uloge za rodove i uključuje trening vještina asertivnosti, dajući posebnu pozornost mladima koji imaju problema u školi; osposobiti sve učitelje kako bi koncept jednakosti spolova uključili u nastavu;
16. Uključiti u školske nastavne programe posebne informacije o pravima djeteta i institucijama u kojima se može zatražiti pomoć te zaposliti osobe kojima se svatko može obratiti s povjerenjem.

Mediji

Države članice trebale bi:

17. Potaknuti medije da promoviraju sliku žene i muškarca neopterećenu stereotipima, a koja se temelji na poštovanju ljudske osobe i ljudskog dostojanstva; da izbjegavaju programe koji povezuju nasilje sa seksom; koliko god je to moguće te bi kriterije trebalo uzeti u obzir i u području novih informacijskih tehnologija;
18. Potaknuti medije da sudjeluju u kampanjama koje upozoravaju široku javnost na nasilje nad ženama;
19. Potaknuti organiziranje izobrazbe koja će novinare upozoriti na moguće posljedice programa koji povezuju nasilje sa seksom;
20. Potaknuti izradu kodeksa ponašanja novinara s posebnim naglaskom na problem nasilja nad ženama, a u vezi s organizacijama za nadzor medija, postojećih ili koje treba osnovati, potaknuti uključivanje zadataka u vezi s nasiljem nad ženama i seksizmom.

Lokalno, regionalno i urbano planiranje

Države članice trebale bi:

21. Potaknuti donositelje odluka da u području lokalnog, regionalnog i urbanog planiranja u obzir uzmu potrebu jačanja sigurnosti žena i sprječavanja nasilja na javnim mjestima;

22. Koliko je to moguće, poduzeti sve potrebne mjere u vezi s javnom rasvjetom, organizacijom javnoga prijevoza i usluga taksija, izgledom i planiranjem parkirališta za automobile i stambenih zgrada.

Pomoć žrtvama i njihova zaštita (prihvat, postupanje i savjetovanje)

Države članice trebale bi:

23. Osigurati da žrtve bez ikakve diskriminacije dobiju trenutačnu i potpunu pomoć uz usklađene, multidisciplinarne i stručne napore, neovisno o tome hoće li podnijeti prijavu ili ne, uključujući medicinski i sudskomedicinski pregled i liječenje, uključujući posttraumatsku psihološku i socijalnu te pravnu pomoć; ta bi se pomoć trebala temeljiti na povjerenju, biti besplatna i dostupna u svakom trenutku;

24. Učiniti dostupnim sve usluge i pravnu pomoć žrtvama nasilja u kući, posebice ženama imigranticama, na njihov zahtjev;

25. Poduzeti sve potrebne mjere kako bi se osiguralo prikupljanje forenzičkih dokaza i informacija sukladno standardnim protokolima i obrascima;

26. Pribaviti dokumentaciju koja se posebno odnosi na žrtve, objasniti im na jasan i razumljiv način njihova prava, pružene usluge i aktivnosti koje ih očekuju ili ih same mogu poduzeti, neovisno o tome podnose li prijavu ili ne, kao i o mogućnosti da nastave primati psihološku, zdravstvenu i socijalnu te pravnu pomoć;

27. Promicati suradnju između policije, zdravstvenih i socijalnih službi i zakonodavnog sustava radi poduzimanja usklađenih radnji, te poticati i podupirati uspostavu suradničkih mreža nevladinih udruga;

28. Potaknuti uspostavu službi za pružanje hitne pomoći, kao što su anonimni, besplatni SOS-telefoni za žrtve nasilja i/ili osobe suočene s nasiljem ili im prijete opasnost od njega; redovito nadzirati pozive i ocjenjivati podatke dobivene pružanjem pomoći, poštujući pritom standarde zaštite podataka;

29. Osigurati da policijska i zakonodavna tijela prihvate žrtve i s njima postupaju i savjetuju ih na primjeren način utemeljen na dostojanstvu i poštovanju ljudske osobe, te da s pritužbama postupaju na povjerljiv način; žrtve bez odgode treba saslušati osoblje koje je za to posebno osposobljeno, u prostorima koji su uređeni tako da potiču uspostavu uzajamnog povjerenja između žrtve i policijskog službenika; treba osigurati, koliko god je to moguće, da žrtve, ako žele, sasluša policijska službenica;

30. U tu svrhu treba poduzeti mjere kako bi se povećao broj policijskih službenica na svim razinama odgovornosti;

31. Osigurati da se za djecu, na svim relevantnim razinama (početni prihvati, policija, ured javnog tužitelja i sudovi), brine stručno osoblje i da se njihova pomoć prilagodi potrebama djeteta;

32. Osigurati potrebnu psihološku i moralnu pomoć djeci žrtvama nasilja osnivanjem potrebnih ustanova i omogućavanjem stručnom osoblju kontakta s djecom od njihova prihvata do oporavka; te bi usluge trebale biti besplatne;

33. Poduzeti sve potrebne mjere kako nijedna žrtva nasilja ne bi bila izložena sekundarnoj viktimizaciji ili rodno neosjetljivom postupanju policije, medicinskog ili socijalnog osoblja zaduženog za pomoć, kao i pravnog osoblja.

Kazneni zakon, građanski zakon i sudski postupak

Kazneni zakon

Države članice trebale bi:

34. Osigurati da u kaznenom zakonu svaki čin nasilja protiv osobe, posebice fizičkog ili seksualnog nasilja, znači kršenje fizičke, psihološke i/ili seksualne slobode i integriteta osobe, a ne samo povredu morala, časti ili čudoređa;

35. Osigurati potrebne mjere i sankcije u nacionalnom zakonodavstvu koje omogućuju poduzimanje brzih i učinkovitih radnji protiv počinitelja nasilja i pružanje zadovoljštine ženama žrtvama nasilja. Nacionalni zakon posebice bi trebao:

- kažnjavati seksualno nasilje i silovanje između supružnika, stalnih ili povremenih partnera i nevjenčanih supružnika;
- kažnjavati svaki seksualni čin nad osobama koje na njega nisu pristale, čak i ako nisu pokazale znake otpora;
- kažnjavati svaku seksualnu penetraciju bilo kakve prirode i bilo kakvim sredstvom nad osobom koja na to nije pristala;
- kažnjavati svako zlostavljanje trudne, nezaštićene, bolesne, fizički ili mentalno hendikepirane ili zavisne žrtve;
- kažnjavati svaku počiniteljevu zlorabu položaja, posebice onu odraslih prema djetetu.

Građanski zakon

Države članice trebale bi:

36. Osigurati da žrtve, u slučajevima kad je nasilje činjenično utvrđeno, dobiju primjerenu naknadu za svaku novčanu, fizičku, psihološku, moralnu i socijalnu štetu koju su pretrpjele, u skladu s težinom počinjenog djela, uključujući i nastale sudske troškove;

37. Predvidjeti uspostavu financijskog sustava za naknadu štete žrtvama.

Sudski postupak

Države članice trebale bi:

38. Osigurati da sve žrtve nasilja mogu pokrenuti sudski postupak te osnovati, gdje je to prikladno, javne ili privatne organizacije kao pravne subjekte koji djeluju u njihovu obranu, bilo zajedno sa žrtvama ili u njihovo ime;

39. Pripremiti odredbe koje javnom tužitelju omogućuju pokretanje kaznenog postupka;

40. Potaknuti tužitelje da nasilje nad ženama i djecom smatraju otegotnim ili presudnim čimbenikom pri odlučivanju hoće li ili neće pokrenuti tužbu u službi javnog interesa;

41. Poduzeti sve potrebne korake kako bi se osiguralo da se u svim fazama sudskog postupka fizičko i psihološko stanje žrtava uzima u obzir i da im je osigurana zdravstvena i psihološka skrb;

42. Predvidjeti stvaranje specijalnih uvjeta za saslušavanje žrtava ili svjedoka nasilja kako bi se izbjeglo ponavljanje svjedočenja i ublažile traumatske posljedice sudskog postupka;

43. Osigurati proceduralna pravila kako bi se spriječilo nepotrebno i/ili ponižavajuće ispitivanje žrtava ili svjedoka nasilja, uzimajući u obzir ono što su proživjeli kako bi se izbjegla daljnja trauma;

44. Gdje je to potrebno, osigurati mjere za učinkovitu zaštitu žrtava od prijetnji i moguće osвете;

45. Poduzeti posebne mjere kako bi se za vrijeme sudskog postupka osigurala prava djeteta;

46. Osigurati da djecu na sva saslušanja prate njihovi pravni zastupnici ili odrasle osobe po njihovu izboru, osim ako sud ne donese drukčiju odluku;

47. Osigurati da djeca mogu pokrenuti sudski postupak posredstvom svog pravnog zastupnika, javne ili privatne organizacije ili bilo koje odrasle osobe po njihovu izboru, a koju odobre pravne vlasti, te da djeca, ako je potrebno, imaju na raspolaganju besplatnu pravnu pomoć;

48. Osigurati da za seksualne prekršaje i zločine nema zastare prije dana punoljetnosti žrtve;

49. Osigurati da se, u iznimnim slučajevima, čuvanja službene tajne oslobode osobe koje tijekom svog posla, tj. ispitivanja u povjerenju doznaju da je dijete bilo izloženo seksualnom nasilju.

Interventni programi za počinitelje nasilja

Države članice trebale bi:

50. Organizirati interventne programe osmišljene tako da potaknu počinitelje nasilja da prihvate nenasilne modele ponašanja, pomažući im da postanu svjesni svojih radnji i prepoznaju svoju odgovornost;

51. Omogućiti počinitelju da sudjeluje u interventnim programima koji nisu al-

ternativa presudi, već dodatna mjera s ciljem sprječavanja nasilja; sudjelovanje u takvim programima treba biti na dobrovoljnoj bazi;

52. Razmotriti uspostavu specijaliziranih državnih interventnih centara za nasilne muškarce i centara potpore na poticaj nevladinih i drugih udruga, u skladu s raspoloživim sredstavima;

53. Osigurati suradnju i koordinaciju među interventnim programima namijenjenim muškarcima i onima koji se bave zaštitom žena.

Dodatne mjere u vezi sa seksualnim nasiljem

Banka genskih podataka

Države članice trebale bi:

54. Razmotriti osnivanje nacionalnih i europskih banaka podataka koje će čuvati genske profile svih identificiranih i neidentificiranih počinitelja seksualnog nasilja s ciljem postizanja učinkovite strategije hvatanja počinitelja, sprječavanja ponavljanja prekršaja, a uzimajući u obzir standarde koje u ovom području određuje nacionalno zakonodavstvo i Vijeće Europe.

Dodatne mjere u vezi s nasiljem u obitelji

Države članice trebale bi:

55. Klasificirati sve oblike nasilja u obitelji kao kazneni prekršaj;

56. Revidirati i/ili povećati kazne, gdje je to potrebno, za namjerne napade i zlostavljanje u obitelji, što vrijedi za svakog člana obitelji;

57. Isključiti ljubomoru kao opravdanje za nasilje u obitelji;

58. Predvidjeti mogućnost poduzimanja mjera kako bi se:

a. omogućilo policiji da uđe u stan ugrožene osobe, uhiti počinitelja i osigura njegovo ili njezino pojavljivanje pred sucem;

b. omogućilo pravosuđu da, kao privremenu zaštitnu mjeru, zabrani počinitelju da sa žrtvom kontaktira, komunicira ili joj pristupi, ulazi u određena, definirana područja ili prebiva u njima;

c. uspostavio obvezan protokol o postupanju kako bi se policija, zdravstvene i socijalne službe pridržavale iste procedure;

d. promicale usluge aktivne zaštite žrtava nakon policijske obrade;

e. osigurala učinkovita suradnja svih relevantnih ustanova kao što su policija, sudovi i službe za zaštitu žrtava kako bi se žrtvi omogućilo poduzimanje svih relevantnih pravnih i praktičnih mjera za dobivanje pomoći i poduzimanje radnji protiv počinitelja unutar određenog roka i bez neželjenog kontakta s njim;

f. kaznilo svako kršenje mjera izrečenih počiniteljima.

59. Razmotriti, kada je to potrebno, odobravanje nezavisnog prava na prebi-

valište ženama imigranticama koje su bile/jesu žrtve nasilja u obitelji kako bi mogle napustiti supruga, a da pritom ne moraju napustiti državu domaćina.

Dodatne mjere u vezi sa seksualnim uznemiravanjem

Države članice trebale bi:

60. Poduzeti mjere za sprječavanje svakog ponašanja seksualne prirode ili drugog ponašanja temeljenog na seksu koje utječe na dostojanstvo žene na radnome mjestu, uključujući ponašanje nadređenih i kolega: svako ponašanje seksualne prirode pri čemu se počinitelj koristi svojim položajem, kad god je ono počinjeno (uključujući situacije kao što su susjedski odnosi, odnosi između studenata i profesora, telefonsko napastovanje itd.) Takve situacije znače kršenje dostojanstva osobe;

61. Promicati svijest o seksualnom napastovanju, informirati o njemu i sprječavati ga na radnome mjestu, u vezi s poslom i gdje god se ono pojavljuje, te poduzeti potrebne mjere kako bi se žene i muškarci zaštitili od takvog ponašanja.

Dodatne mjere u vezi sa sakaćenjem genitalija

Države članice trebale bi:

62. Kazniti svako sakaćenje spolnih organa žene ili djevojčice, bez obzira na njezin pristanak ili bez njega; pod sakaćenjem genitalija razumijeva se šivanje klitorisa, rezanje, klitoridektomija i infibulacija;

63. Kazniti svaku osobu koja je namjerno sudjelovala u bilo kakvom obliku sakaćenja ženskih genitalija nakon njezina pristanka ili bez njega, pomagala u tome ili poticala; takve radnje bit će kažnjive i ako su samo djelomično obavljene;

64. Organizirati informativne i preventivne kampanje za ugrožene grupacije stanovništva, posebice imigrante i izbjeglice, o zdravstvenim rizicima za žrtve i zakonskim kaznama za počinitelje;

65. Upozoriti zdravstvene radnike, posebice liječnike odgovorne za preporođajne i poslijeporođajne liječničke kontrole i za brigu o zdravlju djece;

66. Dogovoriti potpisivanje ili obnovu bilateralnih ugovora koji se odnose na prevenciju i zabranu sakaćenja ženskih genitalija i sudski progon počinitelja;

67. Razmotriti mogućnost specijalne zaštite takvih žena kao ugrožene grupe zbog radno utemeljenih razloga.

Dodatne mjere u vezi s nasiljem u sukobima i situacijama nakon sukoba

Države članice trebale bi:

68. Kazniti sve oblike nasilja nad ženama i djecom u slučaju sukoba, a u skladu s odredbama međunarodnoga humanitarnog prava, bez obzira na to je li riječ o ponižavanju, mučenju, seksualnom ropstvu ili smrti, ili je rezultat takvih radnji;

69. Kazniti silovanje, seksualno ropstvo, prisilnu trudnoću, nametnutu sterilizaciju, kao i svaki drugi oblik seksualnog nasilja usporedive težine kao nedopustivo kršenje ljudskih prava, kao zločin protiv čovječnosti i, u slučaju oružanog sukoba, kao ratni zločin;

70. Osigurati zaštitu svjedoka pred nacionalnim i međunarodnim sudovima pravde koji procesuiraju genocid, zločine protiv čovječnosti i ratne zločine, i osigurati im pravnu zaštitu barem za vrijeme trajanja procesa;

71. Osigurati socijalnu i pravnu potporu svim osobama pozvanim na svjedočenje pred nacionalne i međunarodne sudove pravde koji procesuiraju genocid, zločine protiv čovječnosti i ratne zločine;

72. Razmotriti osiguranje statusa izbjeglice ili dodatne pomoći zbog rodno utemeljenog gonjenja i/ili dodijeliti status prebivališta iz humanitarnih razloga ženama žrtvama nasilja u vrijeme sukoba;

73. Podupirati i financirati nevladine udruge koje nude savjetovanje i pomoć žrtvama nasilja za vrijeme ratnih sukoba i nakon njih;

74. Poticati nakon rata uključivanje pitanja specifičnih za žene u svekoliku obnovu pa i političku u pogođenim područjima;

75. Osigurati na nacionalnoj i međunarodnoj razini da sve intervencije u područjima pogođenim sukobima provodi osoblje koje je specijalno osposobljeno i rodno senzibilizirano;

76. Podupirati i financirati programe koji slijede rodno osjetljiv pristup u pružanju pomoći žrtvama sukoba i pridonose naporima za obnovom i pomirbom nakon sukoba.

Dodatne mjere u vezi s nasiljem u institucionalnom okruženju

Države članice trebale bi:

77. Kazniti sve oblike fizičkog, seksualnog i psihološkog nasilja koje je izazvala ili počinila država ili njezini predstavnici, gdje god je ono počinjeno, a posebice u zatvorima i pritvorima, psihijatrijskim ustanovama itd.;

78. Kazniti sve oblike fizičkog, seksualnog i psihološkog nasilja izazvanog ili počinjenog u situacijama za koje može biti odgovorna država ili treća strana, na primjer u internatima, staračkim domovima i drugim ustanovama.

Dodatne mjere u vezi s nepoštivanjem slobode izbora u odnosu na reprodukciju

Države članice trebale bi:

79. Zabraniti nametnutu sterilizaciju ili pobačaj, nametnutu kontracepciju, preporođajni odabir spola te poduzeti sve potrebne mjere kako bi se to ostvarilo.

Dodatne mjere u vezi s ubijanjem u ime časti

Države članice trebale bi:

80. Kazniti sve oblike nasilja nad ženama i djecom počinjenog u skladu s običajem „ubijanja u ime časti“;

81. Poduzeti sve potrebne mjere za sprječavanje „ubijanja u ime časti“, uključujući informativne kampanje namijenjene određenim skupinama stanovništva i profesionalcima, posebice sucima i pravnom osoblju;

82. Kazniti svakoga tko je namjerno sudjelovao u „ubijanju u ime časti“, pomogao ili ga poticao.

83. Podupirati nevladine udruge i druge grupe koje se bore protiv takvih praksi.

Dodatne mjere u vezi s ranim sklapanjem braka

Države članice trebale bi:

84. Zabraniti brakove dogovorene bez pristanka supružnika;

85. Poduzeti mjere potrebne za sprječavanje i zabranu praksi vezanih uz prodaju djece.

MEMORANDUM S OBJAŠNJENJIMA ▀

I. Uvodne napomene

A. Pozadina

1. *Nasilje nad ženama godinama je bila neistražena ili čak zabranjena tema. Iako je novo značenje koje se pridaje ljudskim pravima i cijeli mehanizam za njihovu zaštitu sigurno poslužilo kao uzletišta za kampanju protiv zloporabe i nasilja nad ženama, za razliku od ostalih oblika rodne nejednakosti, ovaj je problem kao takav prepoznat u Europi 70-ih i 80-ih godina XX. stoljeća. Postupno razotkrivanje postojanja problema i njegove težine poklopilo se s priznanjem načela jednakosti muškaraca i žena u zakonu² (de jure).*

2. *Zahvaljujući feminističkim grupama i nevladinim udrugama³, razvijala se javna svijest o problemu: zahvaljujući njihovoj kombinaciji praktičnih mjera potpore i javnih kampanja problem nasilja nad ženama dospio je na dnevni red vlasti.*

3. *Mjere koje su poduzele vlade i međunarodne organizacije istaknule su univerzalnu prirodu problema. Ujedinjeni narodi, Vijeće Europe, Europska unija i odnedavna druge organizacije kao što je Organizacija za sigurnost i suradnju u Europi predstavile su široko utemeljene politike i strategije.*

4. *Nakon iscrpnih konzultacija koalicije ženskih udruga sa svakog kontinenta na Svjetskoj konferenciji o ljudskim pravima Ujedinjenih naroda (Beč, lipanj 1993.), udruge su lobirale za formalno prepoznavanje rodnog nasilja kao temeljnog kršenja ljudskih prava žena. Ta je pozicija obnovljena u Platformi za djelovanje prihvaćenoj na Četvrtoj svjetskoj konferenciji o ženama (Peking, 4. - 15. rujna 1995.), kad su vlade pozvane da poduzmu objedinjene mjere za sprječavanje i uklanjanje nasilja nad ženama (vidi poglavlje VI.D o Platformi za djelovanje).*

5. *Ujedinjeni narodi imenovali su 1994. specijalnog izvjestitelja o nasilju nad ženama koji je bio zadužen i za dokumentiranje i analizu tog problema širom svijeta. U nekim je dijelovima svijeta Međunarodna konvencija o nasilju nad ženama već postojala, npr. Američka konvencija o prevenciji, kažnjavanju i uklanjanju nasilja nad ženama iz 1984.*

6. O nasilju nad ženama govori se tek odnedavno, a istraživanja u tom području i potraga za rješenjima još uvijek privlače pozornost država članica Vijeća Europe.

B. Glavna obilježja: univerzalan, složeni problem

7. Nasilje nad ženama tema je koja još nije dovoljno istražena. Važnost pitanja u vezi s njim i reakcije društva na njih uvelike se razlikuju među državama članicama Vijeća Europe. Neke se države tek otvaraju prema tom procesu dok druge imaju više od dvadeset godina iskustva u pokušajima da razviju nove načine za borbu protiv nasilja. Razlike postoje i u naglasku koji države u zakonodavnoj reformi, pomoći i medijima stavljaju na određene oblike nasilja.

8. Tu je i „crna brojka“ nasilja koja potvrđuje da je broj prijavljenih i zabilježenih slučajeva svih oblika nasilja niži od stvarnoga.

9. Na temelju sastavljenih studija i prikupljenih podataka dobiven je širok spektar obilježja vezanih uz nasilje. Prva od njih jest univerzalna priroda problema nasilja nad ženama u svim zemljama i slojevima društva. Ono pogađa ljude svih dobni skupina, etničkog podrijetla i religija, neovisno o njihovoj profesionalnoj prošlosti i osobnim okolnostima, kao i pripadnosti određenoj nacionalnoj manjini.

10. Nasilje može biti: verbalno, fizičko, seksualno, psihološko, ekonomsko ili emocionalno. Može se pojaviti unutar obitelji ili životne zajednice ili u široj zajednici. Određeni ekonomski problemi (što izazivaju nezaposlenost i siromaštvo), političke krize i oružani sukobi (što dovode do velikih migracija) mogu značiti otegotnu okolnost, budući da žene koje se često nađu u opasnim situacijama postaju glavne žrtve⁴.

C. Zakonske razlike među državama članicama Vijeća Europe

11. Postoje velike zakonske razlike među državama članicama Vijeća Europe. U ovom području od posebnog su značenja dva primjera: je li zakonodavstvo adverzativno ili inkvizitorijalno; postoji li ustav koji štiti ljudska prava. Potonji utječe na zakonsku proceduru više od oblika i sadržaja zakona. **Postojanje ustava ili internih obveza koje mogu ili ne moraju biti dio domaćeg zakona pomoći će pri utvrđivanju znači li nasilje nad ženama kršenje ljudskih prava i temeljnih sloboda.**

12. Druga velika razlika je u tome što su neke države donijele specifične zakone i/ili zakonske procedure i time odaslale jasnu poruku da više neće tolerirati nasilje nad ženama.

13. Još uvijek je prerano govoriti o tendencijama u zakonodavstvu, ali najnoviji podaci upućuju na novu spremnost nekih država članica da se uhvate u koštac s nasiljem, što je vidljivo iz uvođenja inovativnih mjera kao što je zabrana ulaska počinitelju u žrtvin stan i/ili druge prostorije⁵.

D. Korijeni Preporuke: rad Vijeća Europe⁶

14. Vijeće Europe i osobito njegov prvi Odbor za promicanje jednakosti muškaraca i žena kasnih sedamdesetih započelo je s nizom inicijativa za promicanje zaštite žena od nasilja.

15. Sastavljene su preporuke o pravima žrtava nasilja na pomoć, pravni lijek i poštovanje koje im treba iskazati u svim sudskim postupcima. Naglašena je i potreba za prevencijom i obrazovanjem. Obavljena su i druga istraživanja te formulirani prijedlozi⁷, što je dovelo do Treće europske konferencije ministra o jednakosti žena i muškaraca (Rim, 21. – 22. listopada 1993.), na kojoj se govorilo o strategijama za uklanjanje nasilja nad ženama u društvu: mediji i druga sredstva. Deklaracija i rezolucije⁸ koje su ministri prihvatili na toj konferenciji sadržavale su nacrt Akcijskog plana koji je poslije proširen.

16. Rad je nastavljen i u 1997., kad je skupina stručnjaka što je radila pod pokroviteljstvom Upravnog odbora za jednakost između muškaraca i žena (CDEG) završila s radom na Akcijskom planu za borbu protiv nasilja nad ženama⁹.

17. Na temelju tog plana organiziran je niz aktivnosti, poglavito konferencija i istraživačkih seminara:

- Seminar **Promicanje jednakosti: uobičajeno pitanje za muškarce i žene** (Strasbourg, 17. – 18. lipnja 1997.);

- Informacijski forum **Kraj obiteljskom nasilju: akcije i mjere** (Bukurešt, 26. – 28. studenoga 1998.);

- Seminar **Muškarci i nasilje nad ženama** (Strasbourg, 7. – 8. listopada 1999.)¹⁰.

Objavljeni su i referentni dokumenti:

- **Nasilje nad ženama. Kompilacija tekstova Vijeća Europe od 1995.** (dokument EG(99)14);

- **Zakonodavstvo u državama članicama Vijeća Europe u području nasilja nad ženama** (dokument EG(2001)3).

18. Parlamentarna skupština Odbora za jednake mogućnosti žena i muškaraca Vijeća Europe održala je seminar **Nasilje nad ženama: od obiteljskog nasilja do ropstva** (Bari, Italija, 4. – 6. studenog 1999.). Skupština je nedavno prihvatila:

- Preporuku 1450 (2000) o nasilju nad ženama u Europi i

- Rezoluciju 1212 (2000) o silovanju u oružanim sukobima.

E. Autori Preporuke i njihov pristup

19. Ove su studije pokazale da je nasilje još uvijek velik problem u svim državama članicama Vijeća Europe i trajna zapreka promicanju i napretku ženskih prava. Unatoč novijem napretku, nacionalni i međunarodni pravni instrumenti još uvijek nisu primjereni, a nasilje nad ženama česta je pojava u svim dije-
lovima zajednice.

20. Odbor ministara Vijeća Europe i CDEG bili su jednakog mišljenja glede važnosti nastavka već postojećeg rada i sastavljanja napataka za uvođenje opsežnog sustava za borbu protiv nasilja. Stoga je i osnovana Grupa stručnjaka za zaštitu žena i mladih djevojaka od nasilja (EG-S-FV) pod nadzorom CDEG-a¹¹. EG-S-FV je činilo 9 stručnjaka iz raznih država članica Vijeća Europe¹². S radom je započeo u lipnju 1998., a svoju je misiju završio u lipnju 2000., održavši pet radnih sastanaka.

21. Cilj Grupe bio je pripremiti referentni zakonski tekst koji će poslužiti kao polazište vladama za nadopunu, poboljšanje, prilagodbu ili izradu prijedloga zakona za uspješnu borbu protiv nasilja nad ženama u svakoj od država članica. U svom radu Grupa je konzultirala ranije tekstove i rad Vijeća Europe, članak 3. Europske konvencije o zaštiti ljudskih prava i pripadajuće običajno pravo, relevantne međunarodne tekstove (posebice UN-ove) i postojeće nacionalno zakonodavstvo. Grupa je pokušala skupiti što više dokumentacije, uključujući primjere nacionalnih zakona i sustava koji su se pokazali učinkovitima i, gdje je to bilo moguće, ocijenjeni. To joj je omogućilo stvaranje serije „optimalnih modela“ u svakom području – listu „najboljih standarda i praksi“ – kao temelj za svoj rad. Preporuka sadržava listu mjera namijenjenu državama članicama koje im mogu pomoći u zaštiti žrtvinih interesa u praksi, zaštiti njihovih prava i sprječavanju svih oblika nasilja nad ženama.

22. Ove mjere znače skup napataka koje države mogu primijeniti, sukladno svojim nacionalnim okolnostima.

II. Komentari Preporuke

A. Osobni pristup prijava: definicija sudionika

23. Autori su započeli sagledavanjem spektra Preporuke. Ispitan je problem muškaraca žrtava nasilja koje su počinile žene.¹³ Svjesni da su, statistički govoreći, takvi slučajevi još uvijek u manjini i imajući na umu zadane okvire (vidi bilješku br. 10), autori Preporuke definirali su osobe upletene u nasilje kako slijedi:

24. Žene: u skladu sa zadanim okvirima autori su odlučili usredotočiti se na nasilje nad ženama. Preporuka se bavi nasiljem počinjenim nad ženama za vrijeme njihova životnog vijeka, od rođenja do smrti, i uključuje djevojčice. Takav odabir čine dva razloga:

- specifične karakteristike nasilja nad ženama koje ga razlikuju od drugih oblika nasilja. Nasilje nad ženama izraz je dominacije jednoga spola nad drugim i društvo ga često više tolerira. Nasilje nad djevojčicama često je demonstracija kulturnih i religijskih tradicija koje proizvode iste modele;

- okviri i kompetencije CDEG-a, koji su vezani uz pitanja ženskih prava i jednakosti žena i muškaraca.

25. Zbog tih razloga autori su odlučili pozabaviti se prije svega nasiljem nad ženama, ne isključujući pritom dječake, posebice u slučajevima nasilja poči-

njenog u obitelji ili životnoj zajednici. Stoga se različiti dijelovi teksta odnose na mjere usmjerene na djecu žrtve nasilja.¹⁴

26. Djevojčice/djeca: Preporuka se temelji na definiciji UN-ove konvencije o pravima djeteta¹⁵: "dijete je znači svako ljudsko biće mlađe od osamnaest godina osim ako postoji zakon koji se odnosi na stjecanje punoljetnosti u ranijoj dobi".

27. Djevojčice su izložene istim oblicima nasilja kao i žene. U današnje vrijeme one su i ranjivije zbog stalnog pritiska, uključujući seksualni pritisak, da brzo odrastu. Neki su oblici nasilja više vezani uz djevojčice: dogovoreni brakovi i vrlo rani brakovi; incest; seksualno sakaćenje; nasilje koje su počinili mladi ljudi (silovanje u bandi). Što se incesta tiče, autori su uključili svaki čin koji je počinio bilo koji član obitelji, kao i osobe koje povremeno dijele dom žrtve: termin se odnosi na svaku odraslu osobu koja zlorabi svoj autoritet.

28. Svaki čin nasilja počinjen nad djevojčicom ima teške posljedice i u odrasloj dobi te često znači zapreku potpunom i zadovoljnom životu. Stoga bi trebalo osigurati dugoročnu brigu i praćenje kako bi se djevojčicama pomoglo da prihvate zlostavljanje koje su pretrpjele. Troškove takvog liječenja trebalo bi snositi društvo.

29. Tijekom rada autori su priznali da nasilje pogađa i dječake koji su kao i djevojčice žrtve ili se bore s posljedicama nasilja u obitelji, kao i nasilja izvan obitelji (nasilje u školi, pedofilija, seksualno iskorištavanje itd.).

30. Žrtve: iako ne postoji tipičan profil žrtve, istraživanja¹⁶ su pokazala da žene, neovisno o svom socijalnom podrijetlu, iskuse sve oblike nasilja¹⁷. Svaki oblik nasilja ima posljedice na fizičko/mentalno zdravlje žrtve, a neki oblici zlostavljanja mogu potrajati, neki čak i cijeli život. Viktimizacija na bilo kojoj iskustvenoj razini često uključuje kombinacije različitih oblika nasilja i zlostavljanja i, iako to nije predodređeno, žene koje su iskusile fizičko zlostavljanje u djetinjstvu imaju veću vjerojatnost da će biti izložene nasilju u kasnijoj životnoj dobi¹⁸.

31. Počinitelji: u velikoj većini slučajeva žene i djecu zlostavljaju muškarci. Napadi i zlostavljanje od strane žena događaju se i ne treba ih zanemariti, ali autori su smatrali da malen broj takvih slučajeva ne treba odvratiti od središnjeg problema, a taj je nasilje muškaraca nad ženama kao pojava karakteristična za većinu društava. Međunarodno istraživanje također je pokazalo da je vjerojatnije da će žene biti izložene nasilju muškaraca koje poznaju, posebice rođaka i partnera. U nekim su slučajevima međutim muškarci nasilnici bili znanci ili stranci¹⁹.

32. Nasilje nad ženama provodi niz osoba koje su u nekom odnosu sa žrtvom i na raznim lokacijama. Počinitelji zlostavljanja su članovi obitelji, sadašnji ili bivši seksualni partneri, rođaci i prijatelji, znanci (uključujući kolege i klijente), osobe na različitim pozicijama vlasti (uključujući šefove i nadređene u hijerarhiji, liječnike, terapeute, njegovatelje, svećenike/vjerske vođe, učitelje, zaposlene u policiji, vojsci i institucijama) i stranci. Takvi napadi obično uključuju jednog napadača, iako ni veći broj nije neuobičajen.

33. Država: autori su smatrali da država ima ključnu ulogu u borbi protiv nasilja i da vlade imaju odgovornost da stvore ozračje nepodnošenja nasilja prihvaćanjem potrebnih mjera i uvođenjem sustava zaštite i prevencije. S tim ciljem, i na temelju europskih primjera²⁰, Preporuka specificira niz mjera i predlaze inicijative koje bi vlade država članica trebale prihvatiti i provesti.

B. Preambula

34. Preambula ukratko iznosi sve događaje koji su doveli do prepoznavanja svih oblika nasilja nad ženama i djevojkama, prema preporuci referentnih međunarodnih instrumenata.

Stavci 1. – 5.

35. Preambula iznosi temeljna načela na kojima počiva cijela Preporuka. Ona utjelovljuje samu bit teksta, ističući da je za Odbor ministara nasilje nad ženama najozbiljnija zapreka ostvarenju ljudskih prava. To sad prepoznaje i međunarodna zajednica.

36. U vezi s univerzalnom prirodom fenomena i različitih oblika koje nasilje može poprimiti vidi prethodne komentare (pod Uvodne napomene).

Stavci 6. –

37. Uz osnovna načela preambula ističe nasilje nad ženama kao problem cijeloga društva. Ono pogađa obitelj kao temeljnu društvenu jedinicu, a u ekstremnim oblicima kao što je trgovina ljudima znači prijetnju demokraciji kao takvoj.

38. Ta se izjava djelomice temelji na visokim troškovima nasilja nad ženama, što je prepoznalo tek nekoliko zemalja. Najveći dio troškova snose žene, a velik dio i država. Troškovi uključuju: kaznene i građanske istrage i postupke, zdravstvene troškove (s obzirom na fizičko i mentalno zdravlje), izgubljene dane na poslu, troškove privremenog ili trajnog preseljenja i školskog neuspjeha djece čije je živote potreslo obiteljsko nasilje. Trenutačno su u izradi metode izračuna financijskih troškova za nasilje.²¹ Dosad dobivene brojke tek su gruba procjena.

39. Autori su istaknuli da je praktički bilo nemoguće izračunati prave razmjere štete nanesene društvu zbog toga što žene nisu slobodne, ravnopravne i sigurne, niti je bilo moguće procijeniti posljedice života pod prijetnjom i uz prisutnost rodnog nasilja.

Stavci 9. – 18.

40. Nakon kratkog opisa konteksta u kojem dolazi do nasilja nad ženama i djevojkama u Europi, preambula iznosi glavne međunarodne instrumente u tom području.

41. Vrijedi spomenuti kako su u Završnoj deklaraciji prihvaćenoj na Drugome sastanku Vijeća Europe (Strasbourg, 1997.), predsjednici država i vlada potvrdili svoju odlučnost u borbi protiv nasilja nad ženama i mladim djevojkama i svih oblika seksualnog iskorištavanja.

42. Tijekom rada autori su se stalno pozivali na načela iz *Europske konvencije o ljudskim pravima* (1950.) i običajno pravo *Konvencijskih tijela, Europsku društvenu povelju* (1961.) i *Revidiranu društvenu povelju* (1996.), *Dodatak protokolu Europske društvene povelje koji osigurava Sustav za kolektivne pritužbe* (1995.) i *Europsku konvenciju o provođenju prava djeteta* (1996.), koji su od temeljnog značenja za aktivnosti *Vijeća Europe*. U obzir su uzeta i načela iz *UN-ovih tekstova*, posebice *UN-ova Deklaracija o uklanjanju nasilja nad ženama* (1993.) i *Platforma za djelovanje prihvaćena na Četvrtoj svjetskoj konferenciji o ženama* (Peking, 1995.), kao i izvješće koje je uslijedilo (vidi *mjere donesene na izvanrednoj sjednici Opće skupštine UN-a kako bi se nastavila provedba Platforme za djelovanje*)²².

43. *Preambula* sadržava i niz preporuka koje je prihvatio *Odbor ministara Vijeća Europe* i *Parlamentarna skupština*, a koje su korištene u pripremi teksta.

C. Odredbe Preporuke

44. *Preporuka* je namijenjena državama članicama i savjetuje im da načela koja jamči uključe u nacionalne zakone, uz dopunu ako je potrebno. U skladu s duhom teksta sljedeće odredbe moraju činiti temeljna načela onoga što će vlade poduzeti u borbi protiv nasilja.

Točka I.

Stavak 1.

45. *Tekst* polazi od članka 3. *UN-ove Deklaracije o uklanjanju nasilja nad ženama* i članaka 2., 3., 5., 6. i 14. *Europske konvencije o ljudskim pravima*. Uistinu, države moraju osigurati poštivanje prava koja su sastavni dio *Europske konvencije o ljudskim pravima* – i sve države članice *Vijeća Europe* prihvatile su ovaj pravno obvezujući tekst. Načelo sadržano u ovom stavku utemeljeno je na pravnim tekstovima.

Stavak 2.

46. *Autori* su htjeli istaknuti važnost ekonomskih i socijalnih prava u borbi protiv nasilja, napose probleme s kojima su suočene žene koje nisu materijalno ovisne i koje pokušavaju okončati situaciju u kojoj su izložene nasilju, na primjer suživot s počiniteljem nasilja. Općenito govoreći, studije o ovom problemu pokazuju da je bolja zaštita ekonomskih i socijalnih prava žena važno sredstvo u sprječavanju nasilja.²³ "Ekonomska i društvena prava" treba shvatiti onako kako ih definiraju glavni relevantni međunarodni tekstovi kao što su *Međunarodna konvencija o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima* (1966.), *Europska društvena povelja* (1961.) i *Revidirana europska društvena povelja* (1996.).

Stavci 3. i 4.

47. *Postupci* koje će države poduzimati obuhvaćaju različite grupe i razine vlasti. *Reformu kaznenog zakona*, priznavanje i odštetu žrtvama, kao i kažnjavanje počinitelja provodit će ministarstvo pravosuđa; informiranje, podizanje

svijesti i izobrazba policijskih, zdravstvenih i socijalnih radnika bit će u ovlasti preostalih triju ministarstava; međunarodno djelovanje bit će u ovlasti ministarstva vanjskih poslova, dok će mjere za jednakost mogućnosti, zapošljavanje i obrazovanje provoditi druga ministarstva. Ministarstva će također morati surađivati s udrugama poslodavaca, radničkim sindikatima i nevladinim udrugama. To će zahtijevati visok stupanj suradnje između različitih razina vlasti, državnih institucija i nevladinih udruga, pri čemu će potonje imati vrlo važnu ulogu u praksi. Namjera je pospješiti suradnju i koordinaciju između svih sudionika. Potpora nevladinim udrugama trebala bi omogućiti nastavak provođenja strategije, što će zahtijevati i nastavak financijske potpore.

Točka II.

48. Ovaj kratki stavak bavi se složenim, ali još nedovoljno razrađenim problemom odgovornosti države u odnosu na nasilje.

49. Namjera autora bila je predočiti ekstremne slučajeve nasilja nad ženama i djecom koje je počinila država ili njezini predstavnici (npr. predstavnici zakona ili zaposlenici u policiji i osiguranju). Ti slučajevi znače osobito tešku povredu kršenja ljudskih prava koja je danas prepoznata kao mučenje ili čak zločin protiv čovječnosti ako se sustavno provodi (vidi Dodatne mjere u vezi s nasiljem u sukobima i nakon njih). Europski sud za ljudska prava ocijenio je da je u slučaju "Aydin protiv Turske"²⁴ silovanje i loše postupanje državnog službenika s pritvorenicom preraslo u mučenje zbog kršenja članka 3. Konvencije.

50. Slična logika može se primijeniti na nasilje počinjeno ili koje bi moglo biti počinjeno u ustanovama, posebice zatvorima.

51. Uz to, problematičnim se smatra i pitanje odgovornosti države u slučaju čina privatne osobe.

52. Trend da se države smatraju odgovornima za činove određenih privatnih osoba počiva na nejednakoj **de facto** zaštiti koju ženama žrtvama nasilja dodjeljuju zakonski propisi. Članak 2.(e) Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena ističe da države stranke trebaju „poduzeti sve potrebne mjere da uklone diskriminaciju žena od bilo koje osobe, organizacije ili poduzeća”. Članak 16. izričito se odnosi na diskriminaciju u obitelji, a Opća preporuka br. 19 Odbora za uklanjanje diskriminacije žena (CEDAW) uključuje nasilje u obitelji. Preporuka br. 19 ističe: “Države mogu također biti odgovorne za čin privatne osobe ako propuste, uz dužnu revnost, spriječiti kršenje prava ili istražiti i kazniti čin nasilja i osigurati zadovoljštinu.”

53. Sudionici Treće europske konferencije ministara o jednakosti žena i muškaraca (Rim, 21. – 22. listopada 1993.), koju je organiziralo Vijeće Europe, prihvatili su Deklaraciju u kojoj su istaknuli da je „odgovornost države prisutna kod činova nasilja koje izvrše državni službenici, a može biti prisutna i kod privatnih činova nasilja ako država, uz dovoljno brige, ne poduzme radnje kako bi spriječila kršenje prava ili istražila činove nasilja, sankcionirala ih i pružila pomoć žrtvama”. Sedam godina poslije to je ponovljeno u Završnom dokumentu o daljnjem djelovanju i inicijativama za provedbu Pekinške dekla-

racije i Platforme za djelovanje, koji je prihvatila Opća skupština Ujedinjenih naroda (New York, 5. – 9. lipnja 2000.).

Točka III.

54. Preporuka ističe strukturalne razloge za nasilje nad ženama. Autori su smatrali da nasilje nad ženama treba shvatiti u socijalnom kontekstu, a ne kao niz individualnih i nepovezanih radnji. Nasilje je posljedica društvene konstrukcije određenog oblika muževnosti (agresivne muževnosti) – skup tradicija, navika i vjerovanja – koji dopušta počiniteljima (uglavnom muškarcima) pretpostavku da imaju pravo uporabiti silu kao sredstvo dominacije i kontrole. To međutim ne znači da muškarci nisu osobno odgovorni za svoje postupke. Članovi svih zajednica imaju zajedničku dužnost osuditi uporabu sile nad ženama i pridavati veliku važnost sigurnosti žrtava nasilja. Svatko i svagdje mora odbiti tolerirati nasilje nad ženama i braniti uvjerenje da niti jedna žena ne zaslužuje nasilje i da je uporaba sile zločin²⁵.

Točka IV.

55. Autori su dva elementa smatrali posebno važnima: pripremu akcijskih planova s konkretnim mjerama koje treba provesti na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini, i uključivanje svih relevantnih institucija i profesija u provedbu tih planova u praksi. Informacije i znanja koji su prikupljeni razmjenom iskustava i praksi predstavnika vlasti i nevladinih udruga koje su i same kreirale neke europske programe (na primjer program DAPHNE) mogu se iskoristiti u pripremi takvih akcijskih planova.

Točke V., VI. i VII.

56. Autori su htjeli potaknuti vlade da podupru istraživanja o borbi protiv nasilja kao ključan čimbenik boljeg razumijevanja problema i uvođenja učinkovitijih mjera za njegovo sprječavanje i rješavanje. Cilj takvih istraživanja jest stvoriti bazu za konkretno djelovanje. Zato veze između istraživačkog i drugih sektora moraju biti snažne i usklađene: autori su primijetili da je nasilje nad ženama problem koji je tek djelomično istražen i htjeli su naglasiti kako je suradnja istraživača i donositelja odluka od bitne važnosti za učinkovitost akcija.

Točka VIII.

57. Zbog velikih razlika u zakonodavstvu između Vijeća Europe i država članica, neke od mjera navedenih u Preporuci neće se odnositi na sve članice. Svaka država treba odabrati mjere koje su potrebne kako bi se poboljšali i dopunili zakoni o ženama i mladim djevojkama izloženim nasilju.

III. Dodatak Preporuci

Definicije

Stavak 1.

58. Nije lako definirati nasilje nad ženama jer je riječ o konceptu koji dopušta više tumačenja. Različiti međunarodni instrumenti i nacionalni tekstovi o tom predmetu definiraju nasilje nad ženama uz pomoć više ili manje širokih termina. Čini se da međunarodna praksa sve više pažnje pridaje nasilju u kući i nje-govu utjecaju na članove obitelji, uključujući djecu. Autori su uključili i ovaj tip nasilja u svoje polje istraživanja, a prihvatili su i širok i opsežan pristup kojem prednost daju i Ujedinjeni narodi, a koji obuhvaća sve oblike nasilja²⁶.

59. Odabrana definicija pokriva sve oblike rodno utemeljenog nasilja, neovisno o tome tko ga je i gdje počinio i pod kojim okolnostima. Popis činova sadržan pod a), b), c) i d) nije konačan²⁷. Dodatak II ovom izvješću sadržava izvratke iz Akcijskog plana za borbu protiv nasilja nad ženama koji je autorima poslužio kao polazište u pripremi Preporuke.

Opće mjere u vezi s nasiljem nad ženama

Stavak 2.

60. Dužnost je država da se pobrinu da se onemogući kršenje temeljnih prava na koje se odnosi stavak 18. Imajući na umu razloge koji se katkad citiraju kao opravdanje određenim praksama, kao što su sakaćenje genitalija, ubijanje u ime časti, rani brakovi ili „ritualno zlostavljanje²⁸“, autori su htjeli isključiti svaku iznimku ovog pravila koje nikako ne smije biti kršeno zbog razloga vezanih uz običaj, religiju, tradiciju itd. Ovdje se možemo pozvati na Platformu za djelovanje prihvaćenu na Četvrtoj konferenciji o ženama, Strateška direktiva D.1, stavak 124.

Stavci 3. – 5.

61. Autori su htjeli ponoviti i objasniti osnovna načela opisana u odredbama Preporuke (vidi posebice točke I., IV., V., VI. i VII.). Ti stavci detaljnije objašnjavaju elemente koji bi trebali biti sastavni dio nacionalnih politika protiv nasilja (stavak 3.), modalitete potrebne za usklađivanje mjera za borbu protiv nasilja (stavak 4.) i glavne sektore u kojima bi trebalo razvijati istraživanje (stavak 5.).

Informiranje, javna svijest, izobrazba i trening

Stavci 6. – 13.

62. Informiranje i podizanje svijesti dva su glavna sredstva prevencije. Pri-kupljanje informacija (po mogućnosti putem baza podataka) od ključne je važnosti za uvođenje učinkovite politike za podizanje svijesti. Važno je postaviti kriterije za skupljanje usporedivih podataka na europskoj razini kako bi se javna svijest podizala ne samo na nacionalnoj razini već širom Europe. Infor-

mativne kampanje trebale bi nastojati informirati i obrazovati široku javnost, a posebice žrtve²⁹.

63. Preporuka također predlaže stvaranje ili razvoj nacionalnih inicijativa za predstavnike određenih profesija. Termin profesija ovdje je široko shvaćen i uključuje: suce, tužitelje, sudske službenike, policiju, socijalne radnike koji nadziru osobe koje su na uvjetnoj slobodi, zatvorske čuvarе, socijalne radnike, psihologe, psihijatre, liječnike – posebice pedijatre, medicinske sestre, primalje, zaposlenike u hitnoj službi i na mjestima nesreća, učitelje, osobe koje rade s mladima, savjetnike, prevoditelje, osobe koje rade u kriznim situacijama uključujući i one u skloništimа za žrtve i društvenim stanovima, službenike u centrimа za socijalnu skrb, osobe koje rade s izbjeglicama, imigracijske službenike, svećenike, defektologe, vladine službenike i političare.

64. Takvi treninzi trebali bi značiti srž problema – dati definiciju, oblike i razmjere nasilja nad ženama, njegove posljedice na žrtve, način na koji počinitelji opovrgavaju i odbijaju odgovornost te financijske i socijalne troškove nasilja. Potrebe i iskustvo određenih skupina žena također bi trebalo uključiti. Specifični dodatni elementi trebali bi osvjetliti određene uloge koje svaka grupa može odigrati u razvijanju nulte tolerancije na nasilje.

65. Takvi nastavni sadržaji trebali bi postati obavezan element treninga i stručne izobrazbe, uz redovite seminare koji bi polaznike upoznavali s najnovijim rezultatima istraživanja i praksom. Svijest o nasilju nad ženama i njegova povezanost s problematikom rodne jednakosti trebali bi biti jedan od službenih čimbenika ocjenjivanja radnog učinka zaposlenih.

Stavci 14. – 16.

66. Obrazovanje također treba odigrati ključnu ulogu u borbi protiv nasilja nad ženama i djecom, bilo kratkoročno podizanjem svijesti, bilo dugoročno preispitivanjem pretpostavki i stavova koji leže u korijenu i pomažu stvaranju strukturalnih nejednakosti. Jasno je da i učitelji u svakom kontekstu i na svakoj razini imaju odgovornost da pridonose tim naporima, dok vlade imaju dužnost da postavе opći okvir i osiguraju potrebne uvjete za nastavu.

Mediji

Stavci 17. – 20.

67. Mediji su utjecajna grupacija u suvremenim društvima. Oni izvješćuju na različite načine (tisak, TV i radio, propagandne poruke, kino, internet, telefon, knjige i konferencije), i njihov utjecaj u pogledu nasilja nad ženama i djevojčicama može biti složen – negativan kad potiču nasilje širenjem stereotipa, pozitivan kad informiraju javnost i podižu svijest. Poštujući slobodu tiska, vlade bi mogle poduzeti mjere kojima bi upoznale medije s razmjerima njihova utjecaja u oba navedena slučaja, a s ciljem da se privole na suradnju.

68. Zato ova Preporuka naglašava da bi samoregulacija medija mogla pridonijeti tomu da medijski radnici bolje razumiju probleme vezane uz nasilje nad ženama.

Lokalno, regionalno i urbano planiranje

Stavci 21. i 22.

69. Sukladno kriminološkim studijama, lokalno, regionalno i urbano planiranje može pridonijeti povećanju sigurnosti u gradovima ili barem smanjiti osjećaj nesigurnosti. Preporuka se odnosi na niz mjera koje su, iako pripadaju lokalnom i regionalnom i/ili urbanom planiranju, čimbenik osiguranja veće sigurnosti građana općenito, a posebice žena. Mjere obuhvaćaju: smanjenje ili uklanjanje područja visokog rizika (slabo osvijetljenih i nadziranih); smanjenje koncentracije ureda u određenim gradskim četvrtima koje su puste nakon 17 sati; postavljanje postaja javnoga prijevoza s mjestima za sjedenje u sigurnim dijelovima grada (autobus, podzemna željeznica, željeznica); pojačane ophodnje; razvoj lokalne policije; uspostava lokalnih jedinica i centara za pomoć u hitnim slučajevima; uspostava odbora gradskih četvrti; zadržavanje ljudi u gradovima i njihovo preseljenje u predgrađa, pri čemu središta gradova opuste na kraju radnoga dana; nastojanja da se gradovi učine humanijim mjestima za život³⁰.

Pomoć žrtvama i njihova zaštita (prihvat, liječenje i savjetovanje)

Stavci 23. – 33.

70. Odredbe Preporuke izravno se temelje na najboljoj europskoj praksi. One opisuju protokol kojeg se trebaju pridržavati profesionalci koji dolaze u kontakt sa žrtvama nasilja (posebice žrtvama seksualnog zlostavljanja). Riječ je o specifičnim procedurama čija je primarna svrha da se žrtvama osigura potrebna skrb i pažnja, kao i prikupljanje dokaza s perspektivom mogućeg poduzimanja pravnih radnji, a bez dodatnog nanošenja duševne boli (poznato kao „sekundarna viktimizacija“).

71. Autori su se najviše pozivali na operativnu proceduru koja se koristi u Centru za žrtve silovanja u Reykjaviku (Island). Drugi dobar primjer bio je **Zbirka metoda za pomoć žrtvama seksualnog zlostavljanja (SAK)** koji se rabi u Belgiji.³¹ Autori su željeli istaknuti da mjere koje spominje Preporuka moraju pomoći žrtvama, i to bez diskriminacije (stavak 44.). Sastavljena je indikativna (ali ne i konačna) lista mogućih motiva za diskriminaciju, a to su: dob, spol, seksualna orijentacija, stupanj naobrazbe, jezik, vjeroispovijest, fizička i mentalna sposobnost, kulturno i etničko podrijetlo žrtve. Drugi oblici diskriminacije također mogu biti zabranjeni, ovisno o slučaju.

Kazneni zakon, građanski zakon i sudski postupak

72. O ovom je dijelu Preporuke grupa autora vodila iscrpnu raspravu. Suočeni s velikim razlikama u zakonodavstvima, oni su kao primarni cilj postavili zaštitu žrtava i sukladno tomu svoj pristup temelje na najnovijem i najinovativnijem europskom zakonodavstvu.³²

Kazneni zakon

Članci 34. i 35.

73. "Proučavanjem određenih prekršajnih razreda može se utvrditi koje radnje zakon u danom trenutku prepoznaje kao suprotne društvenim normama i izmjeriti, na temelju propisane kazne, važnost koju društvo pridaje zaštićenim vrijednostima."³³ Autori su slijedom ove penološke orijentacije prije svega željeli istaknuti da odredbe koje se odnose na nasilje moraju sadržavati tjelesne ili seksualne ozljede nanesene pojedincima. Svrha toga jest zaštita fizičkog i seksualnog integriteta pojedinca, a ne samo poštivanje moralnog reda; na tome moraju počivati mjere kaznenog zakona.

74. Autori su zapravo željeli dovesti u pitanje koncept seksualnih prekršaja kao prekršaja, u prvom redu, dobrog društvenog poretka i javnoga morala. Iako su ti prekršaji i dalje u suprotnosti s javnim moralom, jednoznačno treba istaknuti da je glavni učinak nasilja, a posebno njegovih seksualnih oblika, velika šteta nanesena žrtvi, čija zaštita mora biti glavnom zadaćom zakona.

75. Postupajući u skladu s tim načelom, autori su proučili niz koncepata čije se značenje uvelike izmijenilo tijekom vremena i pod utjecajem različitih nacionalnih prilika. **Tekst Preporuke nije restriktivan i prepušta svakoj državi definiranje zakonskih prekršaja unutar njezina nacionalnog zakonodavnog okvira: on daje naputke ili temeljna načela, ostavljajući državama članicama da ih prilagode svom nacionalnom kontekstu.**

76. Neovisno o posebnostima nacionalnih zakonodavnih sustava, sljedeća se objašnjenja odnose na niz točaka koje su autori željeli naglasiti.

Silovanje

77. Definicija silovanja i seksualnog nasilja u ovlasti je domaćeg zakonodavstva, međutim, valja istaknuti da Preporuka jasno zagovara kriminalizaciju silovanja među supružnicima ili partnerima.

Pristanak

78. Sukladno zakonodavstvu većine zemalja, čin je kažnjiv ako je izveden bez partnerova pasivnog pristanka. Zadatak je suda da to utvrdi. Autori su ipak htjeli istaknuti da izostanak fizičkog otpora ne znači nužno pristanak; strah ili prijetnja mogu onemogućiti pružanje otpora, a kamoli valjanog pristanka. Uporaba sile ne može se mjeriti samo na temelju stupnja otpora koji je pružila žrtva.

79. Autori su se pozvali na slučajeve gdje je davanje pristanka bilo nemoguće i gdje je moguće pretpostaviti izostanak pristanka, na primjer:

- kad je čin žrtvi nametnut silom, prijetnjom, prinudom ili prijevarom;
- kad je čin bio moguć zbog ranjivog stanja žrtve, nemoći ili umanjene fizičke ili mentalne sposobnosti (ova se pretpostavka odnosi samo na činove koji su bili mogući upravo zbog žrtvine nemoći ili umanjene fizičke ili mentalne spo-

sobnosti; od bitne je važnosti utvrditi kako je postojanje takve nemoći omogućilo zlostavljaču da povrijedi seksualni integritet žrtve). Nemoć ili umanjene sposobnosti žrtve poslužili su zlostavljaču kao sredstvo za postizanje cilja. Namjera toga nikako nije negirati sposobnost osoba umanjениh sposobnosti da ostvare osjećajne veze, već da se zaštite od zlostavljanja koje bi ih moglo snaći zbog njihove posebne situacije;

- kad između zlostavljača i žrtve prevladava odnos autoriteta, povjerenja i ovisnosti; to je osobito osjetljiva situacija i zabilježeni su slučajevi u kojima su okrivljenici bili liječnici, psiholozi i predstavnici vlasti;

- malodobne osobe treba zaštititi od svakog oblika zlostavljanja koje čine članovi obitelji u širem smislu, bile te malodobne osobe vjenčane ili ne. Odnos između malodobne osobe i oca ili majke karakterizira autoritet, povjerenje i osjećajnost što malodobnu osobu stavlja u podređen položaj, a u tom se slučaju ne može dati valjani pristanak;

- situacija u kojoj je zlostavljač (odrasao ili malodohan) osoba u srodstvu s malodobnom žrtvom i starija od nje, roditelj posvojitelj, brat ili sestra, neovisno o tome žive li sa žrtvom ili ne;

- situacija u kojoj je zlostavljač bilo koja odrasla osoba koja stalno ili povremeno živi sa žrtvom ili ima autoritet nad njom;

- roditelj posvojitelj tretira se kao stariji krvni rođak;

- stariji rođak ili roditelj posvojitelj jest roditelj, baka ili djed, prabaka ili pradjed po krvnom srodstvu ili posvojenjem;

- s obzirom na broj obiteljskih situacija koje se više ne podudaraju s tradicionalnim kategorijama, prethodne definicije također uključuju udomitelje, polubraču i polusestre, poočime, pomajke i svaku drugu osobu koja živi s rođakom u uzlaznoj liniji ili bilo koju drugu osobu koja stalno ili povremeno živi s malodobnom osobom ili ima autoritet nad njom. Koncept "stalnog suživota" je praktičan, a u obzir mora uzeti glavno mjesto stvarnog boravišta, mjesto na kojem se vodi svakodnevni život. To ne mora nužno biti prebivalište malodobne osobe ili člana obitelji. "Povremeni suživot"³⁴ također je praktičan koncept koji se uglavnom odnosi na slučajeve u kojima malodobne osobe kratko borave s jednim roditeljem. Okolnost zajedničkog života i odnos s osobom od autoriteta znače kombinaciju koja stvara odnos moći za malodobnu osobu.

Definicija maloljetne dobi

80. To postavlja pitanje o ulozi državnih vlasti u zaštiti malodobnih osoba, roditeljskom autoritetu, poštovanju privatnog i obiteljskog života i interesima za dobrobit malodobnih osoba. Zakonom definirana dobna granica za pristanak na seksualni čin ne mora se uvijek podudarati s dobnom granicom za kaznenu odgovornost; sukladno tomu autori rabe pojmove malodobna i odrasla osoba, pozivajući se na dobnu granicu kod koje je osoba kazneno odgovorna i daju državama slobodu da definiraju dobnu granicu ispod koje je neprijepor-

na svaka pretpostavka o nepostojanju pristanka. Ispod te dobne granice, pristanak nije valjan.

Teret dokaza

81. Kod osude osumnjičenog počinitelja nasilja treba poduzeti sve potrebne raspoložive mjere sukladno Europskoj konvenciji o ljudskim pravima, posebno njezinu članku 6., stavak 2., koji kaže da je „svatko okrivljen za kazneni prekršaj nevin dok mu se ne dokaže krivnja sukladno zakonu”.

Autori su bili svjesni činjenice da u području građanskoga zakona i zakona o radu (npr. seksualno napastovanje na radnome mjestu) teret dokaza može biti stavljen na poslodavca ili počinitelja. Kazneni zakon međutim ne dopušta takvo poništenje/diobu tereta dokaza.³⁵

Građanski zakon

Stavci 36. i 37.

82. Ovdje su autori posegnuli za islandskim primjerom u kojem državno potpomognut sustav financiranja žrtvi daje naknadu za pretrpljenu štetu. Državne vlasti potom pokreću sudski postupak protiv okrivljenika kako bi zauzvrat dobile odštetu. Autori nisu preporučili tako složen sustav, ali su predložili državama da predvide uspostavu financijskog sustava (u kojem god obliku) čiji bi cilj bila naknada štete žrtvama.

Sudski postupak

Stavci 38. do 49.

83. Glavna je svrha proceduralnih pravila predstavljenih u ovim stavicima zaštita žrtve, posebno manjina. Ona u obzir uzimaju Konvenciju Ujedinjenih naroda o pravima djeteta koja djeci omogućuje da putem predstavnika, ako je potrebno, pokrenu pravni postupak.

84. Stavak 38. odnosi se na članak 6. Europske konvencije o ljudskim pravima, posebice na:

- pravo na pravedan i nepristran postupak, posebice objektivno i obazrivo ispitivanje;
- pravo na poštovanje privatnog života, dostojanstvo, povjerljivost i, između ostalog, na saslušanje uz prisutnost kamere;
- pravo na saslušanje u najboljim mogućim uvjetima kako bi se pretrpljena šteta što točnije utvrdila;
- zakonsko pravo na pristup vlastitom dosjeu i pravo na informiranje o sudskom postupku, postupanju sa slučajem s obzirom na sudske odluke, izvršenje presude i datum istjecanja presude;
- pravo na pravnu pomoć.

Interventni programi za počinitelje nasilja

Stavci 50. – 53.

85. Mnogi od predloženih interventnih programa još su uvijek pilot-sheme koje nastoje spriječiti recidivizam tako da počinitelje nasilja upoznaju s težinom njihovih prijestupa, da ih nauče kontrolirati devijantno ponašanje, da izbjegavaju određene kritične situacije i da nauče tehnike socijalne komunikacije koje će im pomoći da se izraze na nenasilan način.

86. Programi se mogu održavati u specijaliziranim otvorenim centrima koje je odobrila država, a koji zapošljavaju stručne osobe iz nevladinih udruga koje rade sa ženama žrtvama nasilja, kao i one koje rade s nasilnim muškarcima. Zaista je važno da predstavnici dvaju tipova nevladinih udruga koordinirano i zajednički rade za dobrobit obostranog razumijevanja. Počinitelji bi u takve centre trebali dolaziti dobrovoljno, na vlastiti zahtjev i nakon odsluženja kazne, uz osiguran nadzorni tim kako bi se spriječio recidiv.³⁶

Dodatne mjere u vezi sa seksualnim nasiljem

Banka genskih podataka

Stavak 54.

87. Osnivanje banaka podataka u koje bi se pohranjivali genski profili svih osuđenih počinitelja seksualnog nasilja, kao i svih nepoznatih osoba (neidentificiranih silovatelja), čiji je uzorak biološkog materijala dobiven od žrtve, omogućilo bi utvrđivanje profila napadača križnom provjerom i pomoglo bi njihovu uhićenju.

88. Taj tip mjera od neupitne je važnosti policiji pri pronalaženju identificiranih ili neidentificiranih zlostavljača, ali mjere bi trebalo primjenjivati uzimajući u obzir nacionalno zakonodavstvo i u skladu s relevantnim standardima Vijeća Europe odnosno u skladu s Konvencijom o zaštiti osoba s obzirom na automatsku obradu osobnih podataka,³⁷ Konvencijom za zaštitu ljudskih prava i dostojanstvo ljudskog bića s obzirom na primjenu biologije i medicine: Konvencija o ljudskim pravima i biomedicini³⁸ i Preporukom br. R (92) 1 Odbora ministara državama članicama o uporabi analize deoksiribonukleinske kiseline (DNK) unutar okvira kazneno-pravnog sustava.

Dodatne mjere u vezi s nasiljem u obitelji

Stavci 55. – 59.

89. Sve studije objavljene u državama članicama prepoznale su obiteljsko okruženje kao poprište većine svih tipova nasilja nad ženama i djecom. Shvativši važnost tog problema, autori su željeli preporučiti specifične mjere.

Stavak 55.

90. Određen broj praksi i/ili pravnih sustava smatra da je nasilje počinjeno u obitelji i posebno nasilje u kući privatna stvar koju nije potrebno zakonski re-

gulirati. Zbog toga su autori željeli istaknuti nužnost da države članice klasificiraju čine nasilja počinjene u obitelji kao kazneno kršenje različitog stupnja ozbiljnosti, sukladno prirodni učinjenog.³⁹

Stavci 56. – 58.

91. Autori su kao potencijalnog počinitelja opisali svaku odraslu osobu koja stalno ili povremeno živi sa žrtvom. Okolnost zajedničkog života, čak i povremenog i bez specifične uspostave autoriteta, stvara ništa manje intimnu situaciju u kojoj je opravdano pojačati zaštitu.

92. U takvoj situaciji policijsko djelovanje ostaje esencijalnim čimbenikom. Policijske snage trebale bi imati pravo da, ako je osoba u opasnosti, počinitelja odmah udalje iz stana, neovisno o vlasničkim odnosima ili prigovorima ukućana. Odredbe Preporuke specificiraju zabranu prilaženja zlostavljača žrtvinu stanu i/ili drugim mjestima, ili **zabranu prilaska** (dok je konvencionalno zakonodavstvo zahtijevalo od žrtve da napusti dom). Takva uredba koja počiva na brizi o zaštiti žrtava i pokušaju da se poštede traume napuštanja doma, prihvaćena je u Austriji i Finskoj.⁴⁰ Na primjer, prema austrijskom zakonu, zlostavljača iz stana može udaljiti policija na temelju administrativnog naloga koji posljedično treba potvrditi sudskom odlukom.

Stavak 59.

93. Situacija žena migrantica je posebna: one mogu biti izložene nasilju prije ili nakon emigracije. Rizici od nasilja također su povezani s njihovim ograničenim znanjem jezika zemlje domaćina, poznavanja kulture i zakonskih odredbi, što umanjuje njihovu sposobnost da potraže pomoć. Preporuka se bavi onim ženama čije pravo na prebivalište ovisi o ostanku u braku s nasilnim suprugom. Namjera je ukloniti postojeću situaciju u kojoj svaki pokušaj žene da okonča nasilje nosi rizik izгона iz zemlje.

Dodatne mjere u vezi sa seksualnim uznemiravanjem

Stavci 60. i 61.

94. U ovom području treba se izravno pozvati na tekstove koji su prihvaćeni u Europskoj uniji (Rezolucija Vijeća europskih zajednica od 25. svibnja 1991. o zaštiti dostojanstva žena i muškaraca na radnome mjestu, koja države članice poziva na uvođenje pozitivnih mjera u javni sektor, sukladno nacionalnom zakonodavstvu, a kao primjer privatnom sektoru; Preporuka Europske komisije od 27. studenog 1992. o zaštiti dostojanstva žena i muškaraca na radnome mjestu koja od država članica traži poduzimanje mjera u javnom sektoru za provođenje „koda prakse“ o borbi protiv seksualnog uznemiravanja), i na Konvenciju br. 111 Međunarodne organizacije rada o diskriminaciji (zapošljavanje i zanimanje).

95. Seksualno je uznemiravanje neprihvatljivo: a) ako je takvo ponašanje neželjeno, neopravdano i uvredljivo za recipijenta; b) ako se na radnome mjestu odbijanje ili podvrgavanje takvu ponašanju poslodavca ili radnika izravno ili neizravno koristi kao temelj za donošenje poslovnih odluka u vezi s osobom;

c) ako takvo ponašanje stvara zastrašujuće, neprijateljsko ili ponižavajuće ozračje za recipijenta.

Dodatne mjere u vezi sa sakaćenjem genitalija

Stavci 62. – 67.

96. Nekoliko međunarodnih instrumenata osuđuje sakaćenje genitalija (Rezolucija Glavne skupštine Ujedinjenih naroda 48/104 o prihvatanju Deklaracije o uklanjanju nasilja nad ženama, Rezolucija Svjetske zdravstvene organizacije od 10. svibnja 1994. o materinstvu, zdravlju djeteta i planiranju obitelji: tradicionalne prakse štetne za zdravlje žena i djece, Konvencija o pravima djeteta, članak 24.3).

97. Bugarska, Norveška, Švedska, Švicarska i Velika Britanija uključile su u svoj kazneni zakon odredbe koje zabranjuju ozljeđivanje spolnih organa, pri tom općenito govoreći o ženskim spolnim organima (iznimka Bugarska).

98. Preporuka potiče države članice da donesu nacionalne zakone koji će potvrditi načela zacrtana u relevantnim međunarodnim instrumentima.

99. Sakaćenje se odnosi na potpuno ili djelomično odstranjenje organa i, posebno, na praksu obrezivanja žena, odstranjenje ili infibulaciju.⁴¹

Dodatne mjere u vezi s nasiljem u sukobima i nakon njih

Stavci 68. – 76.

100. Ovdje se treba pozvati na Statut Međunarodnoga kaznenog suda, prihvaćen u Rimu u srpnju 1998. Članak 7. Statuta definira silovanje, seksualno ropstvo, nametnutu prostituciju, prisilnu trudnoću, nametnutu sterilizaciju ili bilo koji drugi oblik seksualnog nasilja usporedive težine kao zločin protiv čovječnosti. Štoviše, članak 8. Statuta definira silovanje, seksualno ropstvo, nametnutu prostituciju, prisilnu trudnoću, nametnutu sterilizaciju ili bilo koji drugi oblik seksualnog nasilja kao ozbiljno kršenje Ženevskih konvencija i kao ratni zločin.

101. U pripremi Preporuke autori su promatrali način na koji se utvrđuju slučajevi silovanja u ratnoj situaciji, prisilna trudnoća i „etničko čišćenje“ koje se dogodilo na području bivše Jugoslavije. Spomenuli su problem organiziranog nasilja koje su nad ženama počinili pripadnici oružanih sila i policije. Učestalost takvog oblika nasilja još uvijek nije dovoljno istražena. U obzir su uzeti i primjeri nasilja državnih službenika koji su iskoristili ovlasti ureda koje im je država dodijelila kao sredstvo pristupa i nametanja određenih oblika nasilja ženama.⁴²

Dodatne mjere u vezi s nasiljem u institucionalnom okruženju

Stavci 77. i 78.

102. Specifična obilježja ograničenja slobode ili izolacije te ovlasti osoblja nad pojedincima u institucionalnom okruženju mogu uzrokovati veću ranji-

vost potonjih u situacijama nasilja. Ako je zbog takvih obilježja teško utvrditi ovu vrstu nasilja, ona moraju bit predmet aktivne policijske prevencije i sudskih postupaka.

Dodatne mjere u vezi s kršenjem slobode izbora s obzirom na reprodukciju.

Stavak 79.

103. Odnosi se na kršenje slobode izbora žena i njihov fizički integritet što se može dogoditi u nizu situacija (na primjer, praksa prednatalnog odabira po spolu). U Europi su takvi primjeri kršenja bili osobito brutalni u okolnostima općeg ili latentnog sukoba.⁴³

Dodatne mjere u vezi s ubijanjem u ime časti

Stavci 80. – 83.

104. Ubojstva u ime obiteljske časti još su uvijek prisutna u nekim dijelovima Europe. Takav oblik nasilja obuhvaća brutalno ubojstvo mladih žena koje čine članovi njihovih obitelji – obično mladi muškarci koji su ispod dobne granice za kaznenopravnu odgovornost – zbog očitog odstupanja od modela ponašanja koji se očekuju od žena, a što je shvaćeno kao „obeščaćenje“. Autori su ispitali niz takvih slučajeva ubojstava počinjenih u Turskoj, kao i usmena svjedočanstva o slučajevima u drugim regijama.⁴⁴ Iako taj fenomen nije jako raširen, smatrali su da ga treba spomenuti, kao i mjere za njegovo sprječavanje.

Dodatne mjere u vezi brakova maloljetnika/maloljetnica

Stavci 84. i 85.

105. Autori preporučuju da dobnu granicu za pristanak (posebice za brak) odredi nacionalno zakonodavstvo.

Dodatak I

Kronologija

Nasilje nad ženama je fenomen koji je evoluirao tijekom vremena, a danas je više nego ikad prisutan u našim društvima, bez obzira na njihovu prirodu.

Od 18. stoljeća, industrijske i društvene revolucije, koje su se rađale jedna za drugom, omogućile su mnogim ženama pristup svijetu rada i obrazovanja, ali ne i jednaka prava koja imaju muškarci, a u skladu s njihovom ulogom ili funkcijom.

Tek su u 20. stoljeću žene mogle zatražiti jednaka prava, koja su im i osigurana, barem pravno gledano, potkraj stoljeća. U stvarnosti su žene još uvijek podvrgnute diskriminaciji u društvenom, profesionalnom i obiteljskom životu; one su prve na udaru ekonomskih i političkih kriza; one su glavne mete, taoci i prve žrtve sukoba u svim dijelovima svijeta.

1945.: Načelo jednakosti muškaraca i žena upisano je u Povelju Ujedinjenih naroda; taj veliki poslijeratni pravni događaj odnosio se na 50 zemalja i potvrdio je „odlučnost u vraćanju vjere u temeljna ljudska prava, u dostojanstvo i vrijednost pojedinca i u jednaka prava muškaraca i žena i nacija, velikih i malih”. Sukladno tomu, Povelja daje ženama pravo na potpuno ostvarenje njihovih temeljnih prava i države članice Ujedinjenih naroda zakonski obvezuje da teže uklanjanju svih oblika diskriminacije žena.

1946.: Osnivanje Komisije o statusu žena.

1975.: Kako bi zaštitio status žena, prečesto spominjan širom svijeta, UN je 1975. godinu proglasio Međunarodnom godinom žena i organizirao prvu Svjetsku konferenciju o Međunarodnoj godini žena u Ciudad Mexicu.

1976. – 1985.: Rezolucijom Glavne skupštine Ujedinjenih naroda 3250 (XXX) razdoblje od 1975. do 1985. proglašeno je Desetljećem za žene: jednakost, razvoj i mir.

1979.: Sukladno tom proglašenju, Vijeće Europe osnovalo je Odbor za status žena, čija je glavna zadaća bila sastaviti program Vijeća Europe namijenjen promicanju jednakosti spolova. Na kraju svog mandata Odbor je smatrao da Vijeće Europe treba imati stalnu strukturu za ispitivanje svih oblika ovog područja te je predložio osnivanje Odbora za jednakost žena i muškaraca (CAHFM), koordinacijsko i savjetodavno tijelo, višedisciplinarnе i međusektorske prirode sastavljeno od predstavnika vlada.

1980.: Druga svjetska konferencija o ženskim pitanjima u Kopenhagenu.

1982. – 86.: Glavna zadaća Odbora Vijeća Europe za jednakost žena i muškaraca (CAHFM) bila je da ocjenjuje i potiče djelovanje organizacije u korist jednakosti žena i muškaraca i da promovira mjere prikladne za prihvaćanje ne samo na razini Vijeća Europe već i država članica.

1985.: Treća svjetska konferencija kako bi se ispitala i provjerila ostvarenja Ujedinjenih naroda za žene: jednakost, razvoj i mir u Nairobiju (15. – 26. srpnja 1985).

1987.: Nakon završetka mandata CAHFM-a, osnovan je novi odbor – Europski odbor za jednakost žena i muškaraca (CEEG). Njegove su zadaće proširene na promicanje europske suradnje za postizanje stvarne jednakosti žena i muškaraca, kao i promicanje mjera koje će moći prihvatiti ne samo organizacija već i države članice.

1988.: Deklaracija Odbora ministara od 16. studenog 1988. bila je prekretnica u politici Vijeća o jednakosti žena i muškaraca. Ona potvrđuje načelo jednakosti spolova kao sastavni dio ljudskih prava i prepoznaje diskriminaciju vezanu uz spol kao zapreku ostvarenju temeljnih sloboda. Uklanjanje diskriminacije jest **conditio sine qua non** demokracije i imperativ socijalne pravde.

1989.: Kako bi se provela ta politika, Europski odbor premješten je iz područja društvenih i ekonomskih pitanja u područje ljudskih prava koje je jedno od glavnih područja djelovanja Vijeća Europe.

1992.: Osnivanje sadašnjeg Upravnog odbora za jednakost žena i muškaraca (CDEG) bio je daljnji važan korak Vijeća Europe u politici promicanja jednakosti. Njegovo napredovanje do statusa upravnog odbora, čime je porasla njegova važnost i ovlasti (uključujući pravo na osnivanje podređenih struktura), pokazuje da je jednakost žena i muškaraca prioritet za Vijeće Europe.

1995.: Četvrta svjetska konferencija o ženama u Peking, 4. - 15. rujna 1995.

Platforma za djelovanje prihvaćena na ovoj konferenciji sadržava nekoliko poglavlja koja su djelomično ili posve posvećena problemu nasilja nad ženama (IV.C o ženama i zdravlju; IV.E o ženama i oružanim sukobima).

2000.: Na izvanrednoj sjednici Glavne skupštine Ujedinjenih naroda (New York, 5. - 9. lipnja 2000.) pod naslovom *Žene 2000.: jednakost rodova, razvoj i mir za dvadeset i prvo stoljeće*, proslavljena je peta godišnjica Pekinške konferencije i prihvaćen niz „daljnjih akcija i inicijativa za provedbu Pekinške deklaracije i Platforma za djelovanje“ (vidi dokument A/S-23/10/Rev.1 - Glavna skupština, 23. izvanredna sjednica, dodatak br. 3). Ovaj tekst sadržava inovativne odredbe o nasilju budući da prepoznaje ubijanje u ime časti i bračno silovanje kao prakse koje treba osuditi.

Dodatak II

Definicija nasilja nad ženama i djevojčicama

Izvatci iz Akcijskog plana za borbu protiv nasilja nad ženama

(dokument EG-S-VL (97) 1)

Informacija koja slijedi dobivena je slanjem niza upitnika državnim organizacijama, nevladinim udrugama i drugim tijelima.

Slijede opisi nekih tipova ponašanja koje su autori uvrstili u pojam „nasilje nad ženama“:

Fizičko nasilje

Guranje, čupanje kose, udaranje, premlaćivanje, udaranje rukama i nogama, paljenje, ugrizi, davljenje, ubodi nožem, genitalno sakaćenje, mučenje, ubojstvo. Ozbilnost ozljeda seže od minimalnih ozljeda tkiva, razbijenih zuba i polomljenih kostiju pa do trajnih ozljeda i smrti.

Seksualno nasilje

Svaki seksualni čin počinjen protiv volje druge osobe, uključujući seksualno izrugivanje i zadirkivanje, zurenje, nepoželjne komentare, egzibicionizam, uvredljive telefonske pozive, nepoželjne seksualne prijedloge, prisilno gledanje ili sudjelovanje u pornografiji, nepoželjno dodirivanje, prisilan seks, silovanje, incest, bolan ili ponižavajući seksualni čin, prisilnu trudnoću, trgovinu ženama i njihovo iskorištavanje u industriji seksa.

Psihološko nasilje

Zadirivanje, izrugivanje, zlobni ili ponižavajući komentari, prijetnje, izolacija, prijezir, maltretiranje, javno vrijeđanje. Takva vrsta ponašanja obično narušava samopouzdanje i samopouzdanje, posebice ako potraje.

Ekonomsko nasilje

Nejednak nadzor nad zajedničkim resursima, na primjer uskraćivanje pristupa zajedničkom novcu ili nemogućnost nadzora nad njim, uskraćivanje partneru zaposlenja ili nastavka izobrazbe, uskraćivanje ženi prava na vlasništvo.

Strukturalno nasilje

Ovaj oblik nasilja usko je vezan uz ekonomsko nasilje nad ženama i uključuje nevidljive i neopipljive zapreke njihovu ostvarenju osnovnih prava i prava na izbor. Takve zapreke nastaju iz samog društvenog tkiva, odnosno razlika i odnosa moći (struktura) koje proizvode i opravdavaju nejednakost.

Duhovno nasilje

Ponašanje koje razara ili uništava kulturalna ili vjerska uvjerenja žene ismijavanjem, kažnjavanjem ili prisiljavanjem da prihvati neki drugi sustav vjerovanja.

Većina je nasilja nad ženama kombinacija fizičkog, seksualnog i psihološkog nasilja, u čijoj je pozadini strukturalno nasilje, a katkad uključuje i ekonomsko i duhovno nasilje.

Silovanje i seksualno uznemiravanje

Taj stavak razmatra prijavljene slučajeve silovanja i seksualnih napada. Izravna usporedba nije bila moguća jer su prikupljeni materijali pokrivali različite kombinacije prijavljenih slučajeva silovanja, procesuiranih slučajeva i/ili osuda za silovanje i popratna kaznena djela.

Neka opća obilježja proizlaze iz analize informacija:

Broj prijava znatno se razlikuje među europskim državama te je u nekima vrlo visok, a u drugima nizak. Učestalost slučajeva može varirati. Međutim, neke su razlike posljedica različitih razina tabua, svijesti i povjerenja žena u policiju i druge institucije.

U mnogim je državama zabilježeno povećanje broja prijavljenih silovanja i on raste svake godine. To je vjerojatno posljedica odbacivanja tabua i rasta povjerenja u kaznenopravni sustav.

U nekim državama rast povjerenja u kaznenopravni sustav nije proistekao iz prakse, jer je udio slučajeva koju su završili presudom opadao dok je broj prijava rastao.⁴⁵

Autorima su prijavljene samo dvije studije o učestalosti silovanja; na temelju ispitivanja žena o njihovim iskustvima, ove su analize napravile procjenu neprijavljenih slučajeva. Obje studije procjenjuju da je 20 - 25% žena prijavilo silovanje ili pokušaj silovanja. Njihovi supruzi ili partneri obično su bili optuženi, a u slučajevima stalne veze, silovanje se vrlo vjerojatno i ponavljalo.

Rezultati otvaraju niz problema: velike varijacije u broju prijavljenih slučajeva

silovanja, čak i unutar iste države; „gubitak“ dijela prijavljenih slučajeva tijekom njihova procesuiranja putem različitih odjela kaznenopravnog sustava; ograničeni istražni podaci o silovanju u Europi.

Nasilje u kući

Informacije dostupne autorima jasno upućuju na povećanje broja prijavljenih i zabilježenih slučajeva nasilja u kući tijekom zadnjeg desetljeća. Također je vidljivo da su istraživanja u vezi s tim problemom brojnija u odnosu na neke druge probleme koji također ulaze u ovo izvješće. Broj prijava osobito je porastao devedesetih godina, što potkrjepljuju i podaci dobiveni iz različitih zemalja i različitih organizacija. Drugim riječima, sve se više žena obraća policiji, traži pomoć utočišta/skloništa i drugih ženskih organizacija.

Ubojstva u kući odnosno slučajevi u kojima muškarci ubiju svoju sadašnju ili bivšu partnericu i slučajevi u kojima žene ubiju svog zlostavljača važan su pokazatelj razmjera i ozbiljnosti nasilja u kući te takve podatke treba redovito prikupljati. Podaci objavljeni za Rusiju – 5300 smrtnih slučajeva žena u 1991. i 14.000 u 1993. uzburkali su grupu stručnjaka. Ako su podaci Ministarstva unutarnjih poslova Rusije točni, učestalost je 20 puta veća nego u Sjedinjenim Američkim Državama.⁴⁶

Ovaj je izvještaj ograničen samo na prijavljene slučajeve nasilja u kući. U mnogim državama nasilje u kući čini znatan udio zločina počinjenih protiv osobe, u omjeru od 66 do 10%. Neke su države također dostavile informacije iz bolnica gdje je udio ozljeda kao posljedica napada partnera bio neočekivano visok. Drugi pokazatelj učestalosti bio je udio žena koje su u brakorazvodnim parnicama navodile nasilje ili okrutnost; najviši udio ovdje je iznosio 70%.

Autorima je dostavljeno šest studija o nasilju u kući, a uspjeli su prikupiti podatke za još četiri. Iznenadujuća je bila ujednačenost svih rezultata jer su sve studije zaključile da je 25% žena pretrpjelo nasilje u kući i da je u određenoj godini između 6 i 10% žena pretrpjelo nasilje.

Iako je broj pritužbi na nasilje varirao, čini se da su brojčani pokazatelji ipak ujednačeniji nego kod slučajeva silovanja i da se rezultati studija o učestalosti podudaraju u dovoljnoj mjeri da se može tvrditi da je najmanje jedna od četiri žene u Europi izložena nekom obliku nasilja svog muškog partnera ili bivšeg partnera.

Seksualno nasilje nad djecom, posebice djevojčicama

Prikupljene informacije pokazuju da je seksualno nasilje nad djecom i djevojčicama tijekom posljednjih deset godina preraslo u problem koji izaziva sve veću zabrinutost. Nasilje nad djecom treba ozbiljno shvatiti. Ovo je izvješće usredotočeno samo na djevojčice s obzirom na to da je veća vjerojatnost da će njih, a ne dječake, posebice zlostavljati članovi obitelji. Vjerojatnost da djevojčica bude izložena nasilju znatno je veća kad je u blizini odrasle osobe koja je i sama izložena seksualnom uznemiravanju i silovanju.

U ovom su stavku razmotreni prijavljeni slučajevi seksualnog zlostavljanja djece. I ovdje je broj prijava porastao tijekom vremena, ali su sveukupne broj-

ke niže u odnosu na one u vezi sa silovanjem i nasiljem u kući. Djeci i mladim osobama očito je teže prijaviti prekršaje nego ženama. Iako su autori dobili vrlo ograničene informacije o sudskim postupcima, raspoložive činjenice upućuju na to da vrlo malen broj slučajeva dospije pred sud, zbog čega je tako malen broj zlostavljača kažnjen za svoja zlodjela.

Nešto više informacija bilo je dostupno o učestalosti seksualnog nasilja, a one su razotkrile razmjere neprijavlivanja. Rezultati studija pokazuju velike razlike, s minimumom od 8% i maksimumom od 59% djevojčica koje prijave neki oblik seksualnog nasilja u djetinjstvu. Te varijacije uvelike proizlaze iz razlika u metodama koje su istraživači primijenili, primjerice, vrijeme provođenja istraživanja (prije ili nakon skidanja tabua), iz različitih definicija djetinjstva (djetinjstvo završava s 14, 15, 16 ili 17 godina života), iz različitih definicija seksualnog nasilja (uključuje li ono i oblike „bez kontakta“ i zlostavljanje koje čine znanci i odrasli). Zbog takvih velikih razlika u metodologiji bilo je nemoguće utvrditi varijacije u učestalosti među državama.

Dok znatan dio seksualnog nasilja počine članovi obitelji (otac, poočim, brat, djed ili ujak), a manji dio stranci, u obzir također treba uzeti i središnju grupu odraslih i vršnjaka. Ova grupa uključuje, na primjer, obiteljske prijatelje, muške vršnjake, učitelje, sportske trenere, susjede, vjeroučitelje i službenike.

Seksualno uznemiravanje

Autori su primili znatno manje informacija o prijavljenim slučajevima seksualnog uznemiravanja ili studija o ovom problemu.

Neke su države zabilježile porast broja prijavljenih slučajeva, dok su druge tvrdile da nisu pripremile službeno izvješće. Iz prikupljenih informacija nije bilo jasno postoje li neki drugi putovi prikupljanja službenih podataka jer u mnogim državama seksualno uznemiravanje nije kazneni prekršaj. Autorima su stoga na raspolaganju bili vrlo ograničeni podaci o procesuiranim slučajevima i nisu mogli utvrditi je li razlog tomu malobrojnost slučajeva ili, što je vjerojatnije, nepostojanje mehanizama za prikupljanje podataka.

Procjene napravljene na temelju šest europskih studija pokazuju da je seksualnom uznemiravanju na radnome mjestu izloženo između 45 i 81% žena, a prijavi ga između 5 i 22% žena.

Studije o seksualnom uznemiravanju obično su usredotočene na radno mjesto, dok je seksualno uznemiravanje žena na javnim mjestima rijetko predmet studija. Nedavni slučajevi „proganjanja“ u Velikoj Britaniji (učestalo uznemiravanje koje uključuje praćenje na ulici, dobivanje pisama i telefonskih poziva, presretanje), koje su počinili muškarci, koje su žrtve jedva poznavale, upozorili su na razmjere tog problema i ograničene zakonske i zaštitne mjere dostupne žrtvama.

Ostali istraživački podaci iz Velike Britanije otkrivaju važnost ostalih „zane-marenih“ oblika nasilja nad ženama:

63% žena prijavilo je da je barem jednom bilo izloženo egzibicionizmu;⁴⁷

2 od 3 žene primile su nedolične/opscene telefonske pozive;⁴⁸

1 od 10 žena primi barem jedan takav telefonski poziv godišnje.⁴⁹

Velik dio žena intervjuiranih u Merseysideu (između 50 i 80%, ovisno o aktivnosti) rekao je da izbjegava određene aktivnosti⁵⁰ (šetnje noću bez pratnje, izlaženje noću, pohađanja večernjih tečajeva/slobodnih aktivnosti, odlazak na godišnji odmor bez pratnje) zbog straha za vlastitu sigurnost.

Sakaćenje ženskih genitalija

Samo je nekolicina europskih zemalja, osim Velike Britanije, prikupila statističke podatke o tom problemu. Ne postoje studije koje bi uključivale ili se isključivo bavile tim problemom. Zapravo (vidi komparativnu zakonsku studiju), mnoge zemlje tvrde na temelju malobrojnih i nepotkrijepljenih dokaza da nisu pogođene tim problemom. Organizacija FORWARD iz Velike Britanije koja se posvetila istraživanju problema sakaćenja ženskih spolnih organa procjenjuje da je samo u Velikoj Britaniji barem 10.000 djevojčica i mladih žena izloženo riziku.

Trgovina ljudima i industrija seksa

Nekoliko zemalja zabilježilo je porast u trgovini ljudima unutar Europe i u nju iz ostatka svijeta. Taj porast odražava povećanje seksualnog iskorištavanja u Europi gdje se pojavljuju i novi oblici, uključujući one koji se koriste tehnologijom, npr. teleseksom, virtualnim seksom i kompjutorskom pornografijom.

Povećanje trgovine ljudima među europskim zemljama očito potječe iz istočne, a namijenjeno je zapadnoj Europi. Trgovina poprima različite oblike, počevši od otmice do ureda za lažne brakove i zavaravanja žena o odredištu njihova putovanja i budućem zaposlenju.

U vezi s tim pitanjem treba se pozvati na Preporuku br. R (2000) 11 Odbora ministara državama članicama o djelovanju protiv trgovine ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja i Memorandum s objašnjenjima te druge relevantne publikacije.⁵¹

Napomene

Napomena

¹ U skladu s čl. 10.2c Pravila procedura zamjenika ministara, Švedska zadržava pravo odabira hoće li ili neće poštivati 54. točku ove Preporuke.

Napomena

² Vidi kronologiju u Dodatku I.

Napomena

³ Uglavnom zahvaljujući njihovom radu na tom području, kao što su osnivanje informativnih centara, skloništa za žrtve itd.

Napomena

⁴ O različitim oblicima nasilja vidi Dodatak II.

Napomena

⁵ Vidi studiju "Zakonodavstvo u zemljama članicama Vijeća Europe na području nasilja nad ženama" objavljenu u siječnju 2001. (dokument EG(2001) 3, privremena verzija)

Napomena

⁶ Ovaj odlomak sadrži kratak sažetak ranijeg rada Vijeća Europe u borbi protiv nasilja nad ženama. Ipak, treba napomenuti da je veliki napor uložen i u borbu protiv trgovine ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja, o čemu ovdje nije bilo riječi. Više informacija o ovoj temi vidi u posebnoj Preporuci br. R (2000) 11 Odbora ministara zemalja članica o aktivnostima protiv trgovine ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja i u popratnom izvještaju s objašnjenjima ili kontaktiraj Vijeće Europe, Odjel za ravnopravnost žena i muškaraca - DG II, F-67075 Strasbourg Cedex, Tel.: (00) (33) 3 88 41 2966; Faks: (00) (33) 3 88 41 27 05, <http://www.human-rights.coe.int/equality>.

Napomena

⁷ Do 1993. Vijeće Europe izradilo je sljedeće dokumente u vezi s nasiljem nad ženama:

- izvještaj o seksualnom nasilju nad ženama, autor: gđa A. Snare, predstavljen na 15. konferenciji o kriminološkim istraživanjima (Strasbourg, 22.-25. studenog 1982.) (PC-CRC 582) 2. izdanje);

- materijali s rasprave o obiteljskom nasilju: mjere na društvenom području (Strasbourg, 25.-27. studenog 1987.);

- Preporuka br. R (90) 2 Odbora ministara zemalja članica o socijalnim mjerama u vezi s nasiljem u obitelji (15. siječnja 1990.)

- seksualno nasilje nad ženama: doprinos strategiji za suprotstavljanje različitim oblicima takvog nasilja u zemljama članicama Vijeća Europe (EG(91)1);

- Razgovor Odbora ministara o načinima suočavanja sa sustavnim silovanjima u Bosni i Hercegovini (9. prosinca 1992.).

Napomena

⁸ Dokument MEG-3(93)22. Čitatelji koji žele saznati detalje mogu se obratiti Vijeću Europe, F-67075 Strasbourg, Cedex.

Napomena

⁹ Dokument EG-S-VL (97) 1. Vidi također sažetak akcijskog plana, dokument EG-S-VL (98)1.

Napomena

¹⁰ Bilješke s tih seminara dostupni su u Vijeću Europe, Odjel za ravnopravnost žena i muškaraca - DG II, F-67075 Strasbourg Cedex, Tel.: (00) (33) 3 88 41 29 66, Faks: (00) (33) 3 88 41 27 05, <http://www.humanrights.coe.int/equality>.

Napomena

¹¹ Sljedi opis djelokruga Skupine stručnjaka/inja za zaštitu žena i mladih djevojaka od nasilja(EG-S-FV):

Na temelju rada koji je na tom području već izvršio Upravni odbor za ravnopravnost žena i muškaraca (CDEG), a posebno Skupina stručnjaka/inja za borbu protiv nasilja nad ženama [EG-S-VL] te imajući na umu rad koji su izvršile ostale međunarodne institucije, posebno Posebni izvjestitelj Ujedinjenih naroda i Akcijska platforma 4. svjetske konferencije o ženama (Beijing, 4.-15. rujna 1995.), kao i postojeće pravne tekstove, Skupina je odgovorna za: izradu prijedloga uglavnom na temelju Akcijskog plana sastavljenog od strane Skupine stručnjaka za borbu protiv nasilja nad ženama, pripremnu studiju te, uzimajući u obzir čl. 3 Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, prijedlog preporuke koji sadrži smjernice za razvoj nacionalnog zakonodavstva usmjerenog na borbu protiv nasilja nad ženama i djevojkama osobito identificiranjem različitih oblika nasilja, zatim mjere koje treba poduzeti te pravne lijekove koji trebaju biti dostupni žrtvama ili bilo koju drugu odredbu koju Skupina smatra korisnom.

Napomena

¹² Skupina se sastoji od 9 stručnjaka/inja iz različitih zemalja članica Vijeća Europe koje je imenovao Upravni odbor za ravnopravnost žena i muškaraca (CDEG) na način koji osigurava pravednu zemljopisnu raspodjelu među državama i ravnopravno predstavljanje različitih pravnih sustava. Članovi su morali biti ljudi iskusni u sastavljanju zakonskih spisa na nacionalnoj razini i upućeni u zakonodavstvo (građansko, krivično itd.) koje je relevantno za borbu protiv nasilja nad ženama ili su radili u nacionalnim odborima odgovornima za istraživanje zakonodavstva u tom području. Dolazili su iz sljedećih država: Austrije, Belgije, Francuske, Islanda, Italije, Rumunjske, Ruske Federacije, Španjolske i Turske.

Napomena

¹³ Autori/ce su posebno ispitali/e izvještaje prema kojima su rasprave tijekom posljednjih trideset godina bile sklone prikazivanju muškaraca u ulozi agresora i žene u ulozi žrtava, što danas rezultira činjenicom da se u Velikoj Britaniji muškim žrtvama poklanja nedovoljna pažnja od strane vladinih zakonodavnih tijela i zajednice u cjelini. Samo za ilustraciju, prema tim izvještajima u Engleskoj i Walesu postoje 44 skloništa za pretučene žene i njihovu djecu, ali nema niti jedne ustanove koja dobiva potporu od strane države za muškarce koji nemaju kamo otići. Izgleda da velika većina muških žrtava nasilja osjeća kako im policija i socijalne ustanove u cjelini ne pružaju dovoljnu potporu te su u nekim slučajevima otvoreno neprijateljski naklonjene. 7. siječnja 1999. u emisiji na 4. programu («Otpisani») prikazan je izvještaj o stotini muškaraca koji su trpjeli obiteljsko nasilje te je također prikazano kako je 25% tih muškaraca, a ne žene koje su ih napale, uhitila policija kada su tražili pomoć. Samo je sedam žena bilo uhićeno, ali nijedna od njih nije bila optužena. Vidi Studiju o istraživanju 191 Ministarstva unutarnjih poslova pod naslovom «Obiteljsko nasilje: Rezultati novih upitnika za samostalno rješavanje o zločinu u Velikoj Britaniji» autorice Catrione Mirrles-Black te "Fizička agresija koju žene i muškarci provode nad svojim partnerima: Kvalitativna analiza" autora Johna Archera sa Sveučilišta u Srednjem Lancashireu u Velikoj Britaniji.

Napomena

¹⁴ To su mjere predviđene u Dodatku, a odnose se uglavnom na krivično pravo, građansko pravo i prekršajne postupke. U tim slučajevima tekst tu zaštitu proširuje na svu djecu koja su žrtve nasilja bez obzira na spol.

Napomena

¹⁵ Prihvatila Opća skupština Vijeća Europe u rezoluciji 44/25 od 20.11.1989.

Napomena

¹⁸ Vidi osobito Nacionalno istraživanje o nasilju nad ženama u Francuskoj (ENVEFF) provedeno 2000. godine u Francuskoj i potaknuto od strane Odjela za ženska prava i državnog tajnika za ženska prava (mjesečni list instituta Institut national d'études démographiques, br. 364, siječanj 2001.).

Napomena

¹⁹ ENVEFF istraživanje je pokazalo da je nasilje, osobito obiteljsko nasilje, u uskoj vezi s dobi: kod mladih žena (20-24 godine) postoji dva puta veća vjerojatnost da će trpjeti nasilje nego kod starijih.

Napomena

¹⁸ Kod takvih žena postoji pet puta veća vjerojatnost da će trpjeti fizičko nasilje (11% nasuprot 2% žena koje su bile zlostavljane) i četiri puta veća vjerojatnost da će trpjeti seksualno nasilje od strane svog supruga (4% nasuprot 1%). Izvor: ENVEFF istraživanje.

Napomena

¹⁸ To se posebno odnosi na skupine žena koje ne žive s muškarcima, npr. lezbijke, invalidi ili starije žene koje žive same.

Napomena

²⁰ Odlični primjeri uključuju dvije bilješke iz prakse koje su izdane u Nizozemskoj 1982. i 1990. godine u vezi s ljudskim pravima i nadležnim zakonima, stupanjem zakona na snagu, preventivnim mjerama, istraživanjem i podrškom koja se daje žrtvama. Serija akcijskih programa započeta je u Norveškoj 1983. radi suzbijanja nasilja nad ženama. 1986. su se programi posebno bavili obiteljskim nasiljem, a 1992.-1993. seksualnim zlostavljanjem djece. Irski ministar pravosuđa osnovao je nezavisan odbor za nadzor pravnih smjernica za žene i djevojke koje prijavljuju zločine nasilja. 1997. Švicarska je pokrenula svoju prvu nacionalnu kampanju kako bi potaknula svijest o nasilju nad ženama. 2000. Francuska je provela opsežno istraživanje (vidi ranije napomene) i u siječnju 2001. održala je drugu nacionalnu konferenciju o nasilju nad ženama.

Napomena

²¹ Procjene do kojih se došlo u Australiji nude i predodžbu o brojevima o kojima se ovdje radi: godišnji troškovi u vezi s obiteljskim nasiljem iznose 1.5 milijarde dolara u Novom Južnom Walesu. U Queenslandu su godišnji troškovi u vezi s obiteljskim nasiljem oko 557 milijuna dolara, a troškovi u vezi sa silovanjima i seksualnim napadom iznose 63 milijuna dolara. Vidi također studiju "Cijena nasilja - troškovi nasilja muškaraca nad ženama u Finskoj", statistike Države Finske i Vijeća za ravnopravnost, Helsinki, 2001. Ta studija nudi podatke o više od 50 milijuna EUR procijenjenih troškova u vezi s nasiljem muškaraca nad ženama u Finskoj 1998.

Napomena

²² 23. izvanredna sjednica, New York, 05.-09.06.2000.

Napomena

²³ Na primjer, ENVEFF istraživanje provedeno u Francuskoj 2000. pokazalo je da je obiteljsko nasilje češće među nezaposlenim ženama i ženama koje primaju "najmanji prihod potreban za integraciju u društvo" (RMI) (14%) nego među ženama koje su nosno zaposlene ili kućanice (9%).

Napomena

²⁴ 57/1996/676/866

Napomena

²⁵ Vidi posebno u zaključcima seminara koji je održalo Vijeće Europe u Strasbourgu 1999. na temu "Muškarci i nasilje nad ženama" i zaključke Foruma održanog u Rumunjskoj 1998. pod naslovom "Kraj obiteljskog nasilja: Aktivnosti i mjere".

Napomena

²⁶ Vidi UN-ovu Deklaraciju o uklanjanju nasilja nad ženama (1993.) i platformu usvojenu na Konferenciji u Bejingu (odlomak IV.D).

Napomena

²⁷ Posebne mjere su navedene u Preporuci u vezi s posebnim oblicima nasilja.

Napomena

²⁸ U izvještaju kanadske skupine za istraživanje (Kanadska rasprava o nasilju nad ženama, Vrijeme za promjene: Kraj nasilja – Početak ravnopravnosti, 1993., Ministarstvo gospodarstva, Ottawa) ritualno zlostavljanje je definirano kao "kombinacija ozbiljnog fizičkog, seksualnog, psihološkog i duhovnog zlostavljanja koje se sustavno koristi u kombinaciji sa simbolima, ceremonijama i/ili grupnim aktivnostima koje imaju vjerske, magične ili nadnaravne konotacije. Žrtve su prisiljene na šutnju zlostavljanjem koja se ponavlja tijekom vremena i instruirane su da dijele vjerovanja i običaje kulta ili grupe" (str. 45).

Napomena

²⁹ Akcijski plan borbe protiv nasilja nad ženama" (dokument EG-S-VL (97)1) sadrži primjere uspješnih informativnih kampanji kao što je kampanja o vrlo strogim zakonima provedena u Edinburghu, točnije Škotskoj u Velikoj Britaniji (odlomak VII i dodatak I).

Napomena

³⁰ Vidi pilot-projekt vođen u 9 različitih gradova u Italiji "Talijanska mreža protiv nasilja u talijanskim gradovima" koju je financirala Zaklada za europski regionalni razvoj pod pokroviteljstvom Europske komisije.

Napomena

³¹ SAK (Komplet za pomoć žrtvama seksualnog zlostavljanja) je sredstvo osiguranja da su pravni zahtjevi ispravno postavljeni u slučajevima prijave seksualnih prijestupa. SAK je osmišljen kako bi se spriječilo da žrtve prođu kroz iskustvo nasilja po drugi put tako što će im se osigurati dobar tretman od strane policije, policijskih kirurga i javnih tužitelja. Osim preporuka i uputa gornjim subjektima SAK nudi i dodatno medicinsko pomagalo koje sadrži cijeli niz stavki pažljivo odabranih i posebno osmišljenih za testiranje svih znakova seksualnog nasilja. Ti znakovi mogu davati znanstveni dokaz prijestupa kao i dokazivati osumnjičeničku krivnju ili nevinost. Na taj način žrtve imaju učinkovita sredstva dokazivanja što uvelike jača njihov položaj. Pregled se obavlja prema određenim standardima, što znači da ne može biti zaustavljen te se time uklanja potreba da žrtve prolaze kroz drugi pregled. Druga prednost je u tome što žrtve onda rjeđe moraju svjedočiti na sudu. Podaci u policijskom izvješću, rezultati medicinskog pregleda te analiza otisaka zajedno pružaju dostatnu informaciju. Policija i policijski kirurzi dobivaju standardna uputstva koja od njih zahtijevaju da žrtve seksualnog nasilja tretiraju s poštovanjem i razumijevanjem, što predstavlja važan korak prema naprijed». Izvor: Bilan de dix ans de lutte contre la violence physique et sexuelle à l'égard des femmes et des enfants, gosp. Miet Smet, belgijski ministar zaposlenosti i rada odgovoran za politiku ravnopravnosti muškaraca i žena, 1996.

Napomena

³² Vidi osobito zakon primjenjiv u Austriji, Belgiji, Španjolskoj, Islandu i Švedskoj te francuski Krivični zakon koji je stupio na snagu 1994.; usp. Komentari zakonodavstva u zemljama članicama Vijeća Europe o nasilju nad ženama, dokument EG (2001.) 3, svezak I. i II.

Napomena

³³ Izvor: "Des atteintes aux mœurs et à la pudeur aux agressions sexuelles" (koncept seksualnih prijestupa i incidentnih napada kao što su seksualni napadi) autora Luc-Michela NIVOSEA, pomoćnog suca Kasacionog suda, serije kronika Chroniques de Droit Pénal, svibanj 1995., str. 1-3.

Napomena

³⁴ Izvor: "La modernisation du Code pénal dans le cas de violences intrafamiliales physiques et sexuelles" (modernizacija Krivičnog zakona s obzirom na fizičko i seksualno nasilje unutar obitelji), Prof. Hustebaut, Sveučilište Louvainske škole za kriminalistiku, Belgija, 1996.

Napomena

³⁵ Ovo pitanje se obrađuje u određenim zemljama članicama Vijeća Europe kao što su Island i Švedska.

Napomena

³⁶ Programi ovakvog tipa provode se u Irskoj, Islandu i u Norveškoj; vidi izjavu gosp. Pera ISDALA na Forumu koji je organiziralo Vijeće Europe u Bukureštu u Rumunjskoj od 26. do 28. studenog 1998. na temu "Kraj obiteljskog nasilja: Aktivnosti i mjere" (dokument EG/BUC (99) 1). Drugi primjer pruža usluga danskog zatvora koji nudi podučavanje kognitivnim vještinama za zatvorenike koji služe kaznu zbog nasilnog ponašanja kako bi im se pružila mogućnost da promijene svoje ponašanje. Vidi također programe koje je uvela organizacija MOVE u Irskoj.

Napomena

³⁷ ETS br. 108 (Konvencija o zaštiti pojedinca s obzirom na automatsku obradu osobnih podataka)

Napomena

³⁸ ETS br. 164 (Konvencija o zaštiti ljudskih prava i dostojanstva čovjeka s obzirom na primjenu biologije i medicine: Konvencija o ljudskim pravima i biomedicini)

Napomena

³⁹ Britanska vlada je u potpunosti posvećena aktivnostima povećanja broja čuvara dodijeljenih ženama i djeci kako bi ih se zaštitilo od nasilja te je u tom pogledu spremna slijediti 55. točku. Ipak, britanska vlada ne smatra da se ova točka primjenjuje na proporcionalno i pravedno fizičko kažnjavanje djeteta od strane njegovih roditelja. Britanski zakon dopušta roditeljima da koriste fizičko kažnjavanje radi discipliniranja svoje djece sve dok je kažnjavanje ograničeno na "razumno kažnjavanje". Ako je roditelj optužen za napad na dijete i tvrdi da nije prešao granice "pravednog kažnjavanja", sudovi moraju uzeti u obzir određene faktore kada odlučuju je li se kažnjavanje zaista ograničilo samo na razumno kažnjavanje. Faktori su:

- priroda i sadržaj postupka
- njegovo trajanje
- fizički i mentalni učinci te u nekim slučajevima
- spol, dob i zdravstveno stanje žrtve.

Napomena

⁴⁰ Federalni zakon o zaštiti od nasilja u obitelji koji je stupio na snagu u Austriji u svibnju 1997. Također je 1999. godine doneseno u Austriji 2.076 sudskih zabrana ovakvog tipa. Zakon o zabrani približavanja stupio je na snagu 1. siječnja 1999. u Finskoj.

Napomena

⁴¹ Izvještaj Parlamentarnoj skupštini Vijeća Europe koji je podnio Odbor za ravnopravnost žena i muškaraca detaljno opisuje te procedure (dokument AS/EQ (2000) 20 od 18. listopada 2000.):

- dva najraširenija oblika sakaćenja su ekscizija (80%) i infibulacija (15%).
- Ekscizija uključuje odvajanje velikog dijela dražice, tj. klitorisa i stidnih usana (malih, tj. labia minora). Ovaj tip izrezivanja provodi se kod svih plemena zapadne Afrike. Može se usporediti s rezanjem penisa kod dječaka.
- Infibulacija uključuje eksciziju dražice i malih usana i uklanjanje malih usana. Dva preostala dijela se zajedno spajaju tako da između njih ostane samo mala pukotina za prolaz urina i menstrualnog iscjedka. Na mjestu vaginalnog otvora nastaje tkivo na kojem je veliki ožiljak koji se onda reže na vjenčanju i pri rođenju djeteta. Infibulacija je karakteristična za istočnu Afriku.
- Jedan tip infibulacije specifičan za zapadnu Afriku zahtijeva da velike stidne usne ostanu netaknute, ali se smanjene male stidne usne spajaju zajedno tako da je vagina gotovo u potpunosti zatvorena.
- Postoje i drugi oblici ekscizije koji uključuju razne vrste vaginalne incizije, unošenje korozivnih supstanci ili biljaka u vaginu kako bi se izazvalo krvarenje ili smanjila njezina veličina, zatim bušenje ili perforacija klitorisa i kauterizacija paljenjem klitorisa.

- Te postupke koji traju nekih petnaest ili dvadeset minuta uglavnom provodi osoba zadužena za eksciziju, obično ženski poglavica u zajednici i to neočišćenim instrumentima i bez anestezije. Bogatiji staleži za takve operacije najmljuju kvalificirano osoblje u bolnicama.

- Dob u kojoj se izvodi sakaćanje ovisi o etničkoj grupi i lokaciji. Može se izvršavati na bebama koje su stare tek nekoliko dana ili djevojčicama starim između četiri i deset godina. Ponekad se odgađa sve do adolescencije ili se u slučaju potrebe izvodi u braku ili tijekom prve trudnoće.

- Svi ti oblici sakaćenja su ireverzibilni i štete zdravlju te uzrokuju posljedice za cijeli život.

Napomena

⁴² Vidi materijale sa seminara "Silovanje je ratni zločin. Kako dati podršku preživjelima? Lekcije naučene u Bosni - Strategije za Kosovo", koji je organizirala Europska komisija (Beč, 18.-20. lipnja 1999.) i materijale sa seminara na temu "Muškarci i nasilje nad ženama" koji je organiziralo Vijeće Europe, Strasbourg 1999. - EG/SEM/VID (99) 11 (izvještaj o nasilju muškaraca nad ženama i djecom tijekom rata autorice Dubravke Kocijan Hercigonja).

Napomena

⁴³ Posljednji slučajevi u Europi zabilježeni su tijekom rata na prostorima bivše Jugoslavije.

Napomena

⁴⁴ Sljedeći primjeri dočaravaju tu proceduru. Rabia (25 godina) (kolovoz 1995.) se zaljubila u mladog muškarca i željela se udati za njega, ali se njezina obitelj usprotivila. Pobjegla je s njim i proveli su noć na groblju gdje su imali spolni odnos. Sljedećeg jutra požalila je i otišla u policijsku postaju. Pozvana je njezina obitelj i otac je rekao da nema ništa protiv tog muškarca, budući da je njegova kći pobjegla s muškarcem kojeg je sama odabrala bez prisile te je pristao na njihov brak. Na temelju te izjave djevojku su poslali kući. Ipak, njezin ljuti otac i braća stalno su ponavljali da nikada više neće moći pogledati susjedima u oči i da je obitelj osramoćena. Sljedećeg dana Rabia je automobilom odvezena zajedno sa svojom majkom koju su ostavili negdje na putu. Sumnjajući da će je ubiti, djevojka je iskočila iz automobila i sakrila se u trgovini. Njezin brat je potrčao za njom, vukao je držeći je za kosu i bacio je pod kotače traktora koji je prolazio. Kasnije je priznao da je to bila slučajna nesreća. Sud je smatrao da je bilo počinjeno ubojstvo na temelju istih dokaza kao i u prijašnjim slučajevima. Prema lokalnim običajima obitelj djevojke koja pobjegne od kuće izopćena je iz društva osim ako ne ubije otmičara. Obitelj je bila pod velikim društvenim pritiskom. Svatko od optuženih bio je osuđen na dvanaest godina i šest mjeseci zatvora. Između 1994. i 1998. pet djevojaka je ubijeno zbog časti u Šanli Urfai, gradu u jugoistočnoj Turskoj. Ta su ubojstva uobičajena u regiji i među bivšim stanovnicima koji sada žive u velikim gradovima.

Napomena

⁴⁵ Postotak prijavljenih silovanja koja su završila osudom u Velikoj Britaniji pao je s 34% 1977. godine na manje od 10% 1994. godine (podaci Ministarstva unutarnjih poslova). Ti postoci mogu se usporediti s podacima poljskog Ministarstva pravosuđa koji se odnose na presude o krivnji u 2/3 prijavljenih slučajeva silovanja 1994. godine. Ministarstvo unutarnjih poslova objavilo je krajem 1996. da će ispitati smanjenje stope pravomoćnih presuda o krivnji u slučajevima silovanja.

Napomena

⁴⁶ Izvor: Časopis Economist od 12.08.95.

Napomena

⁴⁷ Izvor: Sandra McNeill (1988) "Nasilje u afektu - njegov učinak na žene" u: Žene, nasilje i društvena kontrola, London.

Napomena

⁴⁸ Izvor: Glasgowski projekt za podršku ženama (1990.).

Napomena

⁴⁹ Izvor: Opsceni, prijeteći i ostali ugrožavajući telefonski pozivi ženama u Engleskoj i Walesu: 1982-1992. (1995.) Istraživanje i dokument o planiranju 92, London. Ministarstvo unutarnjih poslova

Napomena

⁵⁰ M. Foley i K. Cook (1995.), Istraživanje o sigurnosti žena, neobjavljeno.

Napomena

⁵¹ Preporuka br. R (2000) 11 Odbora ministara zemalja članica o aktivnostima protiv trgovine ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja usvojena 19. svibnja 2000.

<http://www.humanrights.coe.int/equality>.

SMJERNICE ZA PRAĆENJE UVOĐENJA PREPORUKE REc(2002)5 O ZAŠTITI ŽENA OD NASILJA

Smjernice za praćenje temelje se na
pokazateljima i objašnjenjima

**ODJEL ZA RAVNOPRAVNOST
OPĆA DIREKCIJA ZA LJUDSKA PRAVA – DG II
dg2.equality@coe.int**

Sadržaj

SMJERNICE ZA PRAĆENJE UVOĐENJA PREPORUKE REC(2002)5 O ZAŠTITI ŽENA OD NASILJA

UVOD

A. SMJERNICE PRAĆENJA NA TEMELJU POKAZATELJA

- I. Općeniti pokazatelji
- II. Zakonodavstvo i pravne procedure
- III. Potpora žrtvama i njihova zaštita
- IV. Počinitelji
- V. Javna svijest i mediji
- VI. Obrazovanje i poduka
- VII. Skupljanje podataka i istraživanje

B. OBJAŠNJENJA

- I. Opći pokazatelji
  - 1. pokazatelj
  - 2. pokazatelj
  - 3. pokazatelj

- II. Zakonodavstvo i pravna procedura
  - 4. pokazatelj
  - 5. pokazatelj
  - 6. pokazatelj
  - 7. pokazatelj

- III. Potpora žrtvama i njihova zaštita
  - 8. pokazatelj
  - 9. pokazatelj
  - 10. pokazatelj
  - 11. pokazatelj

- IV. Počinitelj
  - 12. pokazatelj

- V. Osviještenost javnosti i mediji
  - 13. pokazatelj
  - 14. pokazatelj

- VI. Obrazovanje i poduka
  - 15. pokazatelj
  - 16. pokazatelj

- VII. Skupljanje podataka i istraživanje
  - 17. pokazatelj
  - 18. pokazatelj
  - 19. pokazatelj
  - 20. pokazatelj

UVOD

Glavni cilj Skupine stručnjaka koji rade na uvođenju i praćenju Preporuke Rec(2002)5 Odbora ministara zemalja članica u vezi sa zaštitom žena od nasilja (EG-S-MV) bio je da osmisli smjernice za praćenje koje bi bile jednostavne, jasne i praktične te bi mogle pružiti informacije o napredovanju u smjeru zaštite žena od nasilja. Kako bi se to ostvarilo, treba obaviti selekciju pojedinih stavki. Smatralo se da su sve komponente Preporuke vrlo važne te je bilo teško odabrati koje od njih mogu predstavljati pokazatelje. Skupina se pouzdala u svoju stručnost na različitim područjima kako bi prepoznala informacije koje su, ili bi mogle biti, dostupne odgovornim administratorima u svakoj državi članici i koje bi mogle biti odraz opće politike koja se vodi u svrhu zaštite od nasilja nad ženama, a posebno, pokazatelj uvođenja Preporuke Rec(2002)5.

Uzimajući tematski pristup kao što je bilo i predviđeno djelokrugom njezina rada, Skupina se odlučila usredotočiti na nasilje unutar obitelji i na seksualno nasilje kao oblik nasilja koje potencijalno utječe na žene svih društvenih staleža u svim državama članicama. Skupina je iz istraživanja isključila područje trgovanja ženama s obzirom na to da je Vijeće Europe nedavno prihvatilo Konvenciju o aktivnostima protiv trgovine ljudima koja uključuje i mehanizam praćenja.

Skupina je potpuno svjesna da se trenutačno mnogo radi i da treba raditi još više na suzbijanju nasilja nad ženama u svim njegovim oblicima. Sadašnje smjernice za praćenje nisu zamjena za izvještaje država članica o opsežnom planu aktivnosti, niti je njihov cilj skupljanje svih informacija o svim dosadašnjim tipovima aktivnosti. Upravo suprotno, pretpostavlja se da će države članice izvještavanjem o pozitivnim rezultatima u vezi s pokazateljima navedenim u ovim smjernicama također moći provoditi mnoge ostale aktivnosti u tom području. Upravo se zbog toga pitanja smatraju dobrim pokazateljima, tj. ona obično upućuju na postojanje drugih aktivnosti, a čak i nadilaze sadašnje mjere o kojima se izvještava.

Nadalje, uočeno je da neke države članice možda trebaju započeti s mjerama koje su u sklopu ili izvan smjernica ovog praćenja, kao što su uspostavljanje osnovnih društvenih i gospodarskih prava žena istovjetnih pravima muškaraca. Nepostojanje aktivnosti o kojima ove smjernice ciljano postavljaju pitanja ne znači nužno da ništa do sada nije učinjeno. Raznolikosti unutar Vijeća Europe zahtijevaju mnoštvo različitih pristupa, od kojih neki ovdje možda i nisu jasno ocrtani.

Skupina preporuča da CDEG uspostavi proceduru redovitog korištenja smjernica kako bi se pratio napredak u uvođenju Preporuke. Također upućuje molbu svim državama članicama da na pitanja odgovaraju svake dvije godine. Nadalje, savjetnicima treba povjeriti analizu odgovora i pripremu sinopsisa za ocjenu CDEG-a.

Skupina također preporuča sažeto vrednovanje podataka nakon završetka četvrtog ciklusa odgovora prema ovim pokazateljima. U tom će se trenutku, zahvaljujući novim saznanjima i iskustvima, vjerojatno moći predložiti daljnji razvoj smjernica za praćenje, kao i same Preporuke Rec(2002)5.

Iako su pokazatelji u načelu selektivni, Skupina želi naglasiti svoje stajalište po kojem države članice trebaju biti dosljedne u svojim nastojanjima da slijede Preporuku u cijelosti te da trebaju dati sve od sebe kako bi sve njezine odredbe bile uvedene.

A. SMJERNICE PRAĆENJA NA TEMELJU POKAZATELJA

I. Općeniti pokazatelji

1.	Jeste li utvrdili nacionalni akcijski plan za borbu protiv nasilja nad ženama?	da	ne
	Ako jeste, je li objavljen?	da	ne
	Koji je vremenski rok?	—	
	Odnosi li se vaš nacionalni plan na sva područja nasilja nad ženama, kao što je definirano u Preporuci Rec(2002)5?	da	ne
	- silovanje i seksualno nasilje	da	ne
	- nasilje unutar obitelji	da	ne
	- seksualno zlostavljanje	da	ne
	- genitalno sakaćenje	da	ne
	- nasilje tijekom i nakon konflikta	da	ne

- nasilje u institucionalnom okruženju	da	ne
- nemogućnost poštivanja slobode izbora u vezi s reprodukcijom	da	ne
- ubijanje u ime časti	da	ne
- prisilni brakovi	da	ne
2. Postoje li vladina tijela za koordinaciju u cilju uvođenja i vrednovanja, kao što je specificirano u 1. (3) članku Preporuke Rec (2002)5 i 4. točki Dodatka?	da	ne
3. Dodjeljuju li vlasti posebna sredstva na		
- nacionalnoj	da	ne
- i/ili regionalnoj	da	ne
- i/ili lokalnoj razini	da	ne
za aktivnosti u borbi protiv nasilja nad ženama?		
Ako da, koliko?	___	EUR
Primaju li nevladine organizacije financijsku potporu od javnih vlasti za svoje aktivnosti u borbi protiv nasilja nad ženama?	da	ne

II. Zakonodavstvo i pravne procedure

4. Je li svaki čin nasilja nad ženama kažnjiv, osobito:		
a) svi oblici fizičkoga nasilja između supružnika, stalnih ili povremenih partnera i ukućana	da	ne
b) svi oblici seksualnog nasilja između supružnika, stalnih ili povremenih partnera i ukućana	da	ne
c) psihološko nasilje unutar obitelji	da	ne
d) seksualno napastovanje na poslu?	da	ne
5. Mora li policija po zakonu, uredbama ili pisanim uputama voditi zapisnik o svim slučajevima nasilja u obitelji?	da	ne
Mora li policija istraživati sve prijavljene slučajeve?	da	ne
6. Je li država donijela odredbe koje osiguravaju da javni tužitelj može započeti prekršajni postupak u slučajevima		
- nasilja u obitelji	da	ne
- i seksualnog nasilja?	da	ne
7. Jesu li odredbe pravne zaštite za žrtve nasilja u obitelji primjenjive u vašem pravnom sustavu?	da	ne

III. Potpora žrtvama i njihova zaštita

8. Koliko ima skloništa u kojima žene žrtve bilo kojeg oblika nasilja mogu naći privremeni smještaj sa svojom djecom, dobiti savjetodavne usluge i potporu od posebno educiranog osoblja?		
Koliko ima takvih mjesta?	___	
Jesu li takva mjesta dostupna 24 sata dnevno 7 dana u tjednu svim ženama	da	ne

	- na dovoljno širokom zemljopisnom području	da	ne
	- i besplatna?	da	ne
	Jesu li u skladu s minimalnim standardima?	da	ne
9.	Postoje li usluge posebno educiranog osoblja za žene koje su žrtve seksualnog napada te centri za žrtve silovanja koji rade od 0 do 24 sata i osiguravaju		
	- hitnu medicinsku njegu	da	ne
	- i dokumentaciju?	da	ne
	Jesu li takve usluge dostupne svim ženama	da	ne
	- na dovoljno širokom zemljopisnom području	da	ne
	- i besplatne?	da	ne
10.	Jesu li djeca koja su svjedoci nasilja nad svojim majkama zaštićena i pomaže li im posebno educirano osoblje koje odgovara na njihove potrebe?	da	ne
	Je li takva usluga besplatna?	da	ne
11.	Je li informacija o pravima žena i mjerama zaštite od nasilja nad njima te o policijskoj i pravnoj intervenciji, kao i o javnim uslugama za žrtve	da	ne
	- na svim relevantnim jezicima	da	ne
	- redovita	da	ne
	- koristi se medijima i prikladnim metodama kako bi bile obaviještene sve žene diljem zemlje?	da	ne

IV. Počinitelji

12.	Postoje li posebno osmišljeni interventni programi koje vode stručnjaci i koji stoje na raspolaganju počiniteljima nasilja nad ženama?	da	ne
	Koliko takvih programa postoji?	_____	

V. Javna svijest i mediji

13.	Je li za medijske stručnjake sastavljen kodeks ponašanja u vezi s nasiljem nad ženama?	da	ne
14.	Postoji li tijelo koje se u cilju nadziranja medija bavi pitanjima nasilja nad ženama i seksizmom te stereotipnim prikazivanjem žena?	da	ne

VI. Obrazovanje i poduka

15.	Postoje li tijekom zadnje dvije godine neki programi ili aktivnosti za upoznavanje djece u državnim školama s nasiljem nad ženama?	da	ne
16.	Koja od sljedećih skupina stručnjaka prolazi odgovarajuću stručnu izobrazbu u vezi s nasiljem nad ženama, prevencijom i intervencijom?		

Početna stručna edukacija

Daljnja obuka

- policija
- odvjetnici
- suci
- socijalni radnici

- liječnici
- psiholozi i terapeuti
- medicinske sestre i primalje
- učitelji u školama
- odgajatelji u vrtićima
- medijski stručnjaci

VII. Skupljanje podataka i istraživanje

17.	Bilježe li policijske statistike na sustavan način u standardiziranim kategorijama kaznenih djela:		
	- spol žrtve	da	ne
	- spol počinitelja	da	ne
	- odnos počinitelja i žrtve?	da	ne
	Ako da, postoje li ti zapisi u nacionalnom izvješću?	da	ne
18.	Postoji li sustavno skupljanje podataka o posjetima službama zdravstvene skrbi koji su uzrokovani nasiljem nanesenim ženama?	da	ne
19.	Jesu li pitanja o nasilju nad ženama uključena u redovite reprezentativne nacionalne upitnike?	da	ne
20.	Postoji li reprezentativan nacionalni upitnik usredotočen na djelovanje i posljedice svih oblika nasilja nad ženama?	da	ne
	Kada je proveden?		_____

B. OBJAŠNJENJA

I. Opći pokazatelji

1. pokazatelj

1. Jeste li utvrdili nacionalni plan aktivnosti u cilju suzbijanja nasilja nad ženama? Ako jeste, je li objavljen? Koji je vremenski rok? Odnosi li se vaš plan na sva područja nasilja nad ženama kao što je definirano Preporukom Rec(2002)5?

- silovanje i seksualno nasilje
- seksualno zlostavljanje
- genitalno sakaćenje
- nasilje u ratnim i poslijeratnim okolnostima
- nasilje u institucionalnom okruženju
- nemogućnost poštivanja slobode izbora s obzirom na reprodukciju
- ubijanje u ime časti
- prisilni brakovi

Definicije

Akcijski plan je pravilnik o suzbijanju nasilja nad ženama koji specificira konkretne ciljeve i korake ili aktivnosti kojima se ono može postići. U planu se navode subjekti koji su dovoljno odgovorni i stručni za izvođenje tih koraka, a spominju se i određene uloge državnih i nevladinih organizacija, kao i načini njihove suradnje. Akcijski plan uključuje vremenski plan i mehanizme praćenja.

Nasilje nad ženama definirano je u 1. točki Dodatka Preporuci Rec (2002)5.

Navodi iz Preporuke

«Posebna važnost» nacionalnog akcijskog plana i strategije za uvođenje tog plana u praksu naglašena je u 55. točki memoranduma s objašnjenjima.

U VIII. točki Preporuke Vijeće ministara preporuča da vlade država članica razmisle o utvrđivanju nacionalnog akcijskog plana za suzbijanje nasilja nad ženama kako bi se mogle donijeti i uvesti mjere opisane u Dodatku.

Relevantne točke dodatka i memoranduma s objašnjenjima koje se odnose na područja nasilja među ženama jesu:

- silovanje i seksualno nasilje: 54. točka Dodatka i 77. – 81. točka te 87. – 88. točka Memoranduma s objašnjenjima
- nasilje unutar obitelji: 55. – 59. točka Dodatka i 89. – 93. točka Memoranduma s objašnjenjima
- seksualno zlostavljanje: 60. – 61. točka Dodatka i 94. – 95. točka Memoranduma s objašnjenjima
- genitalno sakaćenje: 62. – 67. točka Dodatka i 96. – 99. točka Memoranduma s objašnjenjima
- nasilje u ratnim i poslijeratnim prilikama: 68. – 76. točka Dodatka i 100. – 101. točka Memoranduma s objašnjenjima
- nasilje u institucionalnom okruženju: 77. – 78. točka Dodatka i 102. točka Memoranduma s objašnjenjima
- nemogućnost poštivanja slobode izbora s obzirom na reprodukciju: 79. točka Dodatka i 103. točka Memoranduma s objašnjenjima
- ubijanje u ime časti: 60. – 83. točka Dodatka i 104. točka Memoranduma s objašnjenjima
- prisilni brakovi: 84. – 85. točka Dodatka i 105. točka Memoranduma s objašnjenjima

Važnost

Skupina je nakon istraživanja država članica zaključila da razvoj i objavljivanje nacionalnog akcijskog plana nisu samo u njihovu vlastitom interesu, nego služe i kao pouzdani pokazatelji za postojanje nacionalne politike i želje za uvođenjem te politike. Postojanje akcijskog plana također osigurava početnu točku za demokratski razgovor o prikladnosti i primjerenosti politike.

2. pokazatelj

2. Postoje li vladina tijela za koordinaciju u cilju uvođenja i vrednovanja, kao što je specificirano u I. (3) članku Preporuke Rec(2002)5 i 4. točki Dodatka?

Definicija

Tijelo za koordinaciju dobilo je mandat od vlade koja ga je imenovala da vodi nacionalnu politiku protiv nasilja i omogućuje koordinaciju mjera. Nadalje, odgovorno je za osiguranje redovitog praćenja i vrednovanja. Njegove

radne strukture omogućuju redovito savjetovanje relevantnih državnih institucija i nevladinih organizacija, kao i stručnjaka koliko je to potrebno.

Navodi iz Preporuke

I. (3) članak Preporuke poziva državu članicu da osigura koordinaciju svih mjera širom zemlje te da se usredotoči na potrebe žrtava i relevantne državne institucije, kao i nevladine organizacije koje trebaju raditi na proučavanju i uvođenju potrebnih mjera.

3. točka dodatka navodi da države članice trebaju osigurati, razvijati i/ili unaprjeđivati nacionalnu politiku protiv nasilja ondje gdje je to potrebno.

4. točka dodatka navodi da će biti nužna vladina institucija ili tijelo za koordinaciju, gdje god je to moguće na nacionalnoj razini i u suradnji s regionalnom i/ili lokalnim vlastima, ako je potrebno, koja će biti mjerodavna za uvođenje mjera suzbijanja nasilja nad ženama, kao i redovito praćenje i vrednovanje bilo koje pravne reforme ili novog oblika intervencije u području aktivnosti protiv nasilja, u dogovoru s nevladinim organizacijama i akademskim i drugim institucijama...

Važnost

Skupina je nakon istraživanja država članica zaključila da razvoj i objavljivanje nacionalnog akcijskog plana nisu samo u njihovu vlastitom interesu, nego služe i kao pouzdan pokazatelj postojanja nacionalne politike i želje za njezinim uvođenjem.

3. pokazatelj

3. Dodjeljuju li vlasti posebna sredstva na nacionalnoj, regionalnoj i/ili lokalnoj razini za aktivnosti protiv nasilja nad ženama?

Ako da, koliko?

Primaju li nevladine organizacije financijsku potporu od javnih vlasti za svoje aktivnosti u borbi protiv nasilja nad ženama?

Definicija

Određena sredstva označavaju dodjelu određenog dijela proračuna specijaliziranim organizacijama i aktivnostima te stalne udjele u proračunu relevantnih institucija koje financira država, a koji su predodređeni za osiguranje kvalitetnog rada protiv nasilja.

Navodi iz Preporuke

I. (4) članak Preporuke određuje da rad nevladinih organizacija treba poticati na svim razinama, uključujući primjerenu logističku i financijsku po-

tporu. Preduvjet brojnih specifičnih odredbi koje se odnose na poboljšanje kvalitete aktivnosti protiv nasilja, a osobito onih koje su usmjerene na potrebe žrtava, jest ulaganje sredstava relevantnih institucija u postizanje tih ciljeva.

Važnost

Praćenje nacionalne politike može se provoditi kao što je navedeno u 4. točki Dodatka i razvijati prema tim potrebama ako je proračun za aktivnosti protiv nasilja dokumentiran i vidljiv na radu tijela za koordinaciju te objavljen u javnosti.

II. Zakonodavstvo i pravna procedura

4. pokazatelj

4. Je li svako fizičko nasilje kažnjivo, a osobito:
- a) svi oblici fizičkog nasilja između supružnika, stalnih ili slučajnih partnera i ukućana
  - b) svi oblici seksualnog nasilja između supružnika, stalnih ili slučajnih partnera i ukućana
  - c) psihološko nasilje unutar obitelji
  - d) seksualno zlostavljanje na poslu?

Definicija

Kažnjavanje se odnosi na činjenicu da nastaje kazneno djelo.

Navodi iz Preporuke

I. (1) i VIII. članak Preporuke određuje da vlade država članica trebaju provjeravati svoje zakonodavstvo i politiku s obzirom na ženama zajamčeno priznanje, pravo posjedovanja i zaštitu njihovih ljudskih prava putem donošenja i uvođenja mjera opisanih u Dodatku.

1. točka Dodatka ističe definiciju pojma nasilja nad ženama. To je svaki čin nasilja koji se temelji na rodnom nasilju koje rezultira ili može rezultirati fizičkom, seksualnom ili psihološkom štetom ili patnjom žene, uključujući prijetnje takvih činova, prisilu ili samovoljno lišenje slobode, bez obzira na to pojavljuje li se u javnom ili privatnom životu. To posebno uključuje:

- a) nasilje u obitelji ili kućanstvu, uključujući, među ostalim, fizičku i mentalnu agresiju, emocionalno i psihološko zlostavljanje, silovanje i seksualno zlostavljanje, incest, silovanje od supružnika, stal-

- nog ili povremenog partnera i ukućana, [...], genitalno i seksualno sakaćenje žena [...];
- b) nasilje do kojeg dolazi u široj zajednici, uključujući, među ostalim, silovanje, seksualno zlostavljanje, seksualno uznemiravanje i zastrašivanje na poslu.

2. točka Dodatka određuje da je država odgovorna za zaštitu prava žena koje ne smiju biti predmet nasilja nikakve vrste bilo koje osobe.

34. točka Dodatka određuje da države članice u kaznenom pravu trebaju propisati da je svaki čin nasilja nad osobom, osobito fizičko ili seksualno nasilje, nasilje nad fizičkom, psihološkom i/ili seksualnom slobodom i integritetom.

35. točka Dodatka određuje da države članice trebaju osobito:

- kažnjavati seksualno nasilje i silovanje između supružnika, stalnih ili slučajnih partnera i ukućana
- kažnjavati svaki seksualni čin počinjen bez pristanka druge osobe, čak i ako nema znakova otpora.

55. točka Dodatka određuje da zemlje članice trebaju klasificirati sve oblike nasilja u obitelji kao kazneno djelo.

Važnost

Sve čineve nasilja nad ženama treba kažnjavati radi zaštite njihovih osnovnih ljudskih prava i promicanja vrlo strogih zakona.

5. pokazatelj

5. Mora li policija prema zakonu, uredbama ili pisanim uputama voditi zapisnik o svim slučajevima nasilja u obitelji? Mora li policija istraživati sve prijavljene slučajeve?

Definicije

Uredbe označavaju pravne odredbe.

Upute se odnose na pismene napatke ili smjernice koje se možda ne temelje na pravnim odredbama.

Vođenje zapisnika *odnosi se na službeno zapisivanje pritužbi ili optužaba u vezi s nasiljem u kući.*

Istraživanje uključuje uzimanje izjava od tužitelja, osumnjičenika i svih dostupnih svjedoka, kao i skupljanje svih ostalih dokaznih materijala na temelju kojih se šalje izvještaj javnom tužiteljstvu radi podizanja tužbe protiv osumnjičenog i zaštite žrtve.

Navodi iz Preporuke

II. članak Preporuke određuje da vlade država članica trebaju prepoznati kako su države dužne uložiti odgovarajuće napore kako bi spriječile, istražile i kaznile djela nasilja.

5. točka Dodatka određuje, među ostalim, da skupljanje podataka treba razvijati radi pripremanja statističkih izvještaja kako bi se tipovi nasilja nad ženama mogli bolje vrednovati.

Važnost

Policijsko vođenje zapisnika o svim slučajevima važno je kako bi se moglo osigurati da će kazneni postupak uslijediti u svim pravnim slučajevima i neće ga moći obustaviti policijski službenik. To također povećava svijest o širini problema.

Budući da se nasilje često pojavljuje unutar obitelji, vođenje zapisnika je važno kako bi mjerodavne vlasti mogle pratiti slučajeve i odlučiti koje bi mjere bile najučinkovitije za zaštitu žrtava.

Istraživanje svih slučajeva i intenzivno skupljanje dokaza na licu mjesta važno je radi učinkovitog kaznenog postupka i zaštite žrtve čak i ako žrtva poslije odbija svjedočiti na sudu.

6. pokazatelj

6. Je li država uspostavila odredbe koje osiguravaju da javni tužitelj može započeti prekršajni postupak u slučajevima nasilja u obitelji i seksualnog nasilja?

Navodi iz Preporuke

35. točka Dodatka određuje da je država dužna osigurati primjerene mjere u lokalnom zakonodavstvu koje će omogućiti poduzimanje hitnih i učinkovitih aktivnosti protiv počinitelja nasilja.

39. točka Dodatka određuje da države članice trebaju uvesti odredbe koje bi omogućile javnom tužitelju pokretanje kaznenih postupaka.

40. točka Dodatka određuje da države članice trebaju poticati tužitelje da nasilje nad ženama smatraju jakim ili odlučujućim čimbenikom pri odlučivanju hoće li ili neće pokrenuti postupak.

Važnost

Pokretanje kaznenog postupka protiv svih činova nasilja nad ženama ne bi trebalo prepustiti žrtvama koje su često zastrašene zbog zlostavljanja, nemogućnosti obrane i ranjivosti, a nemaju ni ekonomskih sredstava za pokretanje prekršajnog postupka.

7. pokazatelj

7. Jesu li odredbe pravne zaštite za žrtve nasilja u obitelji primjenjive u vašem pravnom sustavu?

Definicija

Odluka o pravnoj zaštiti jest svaka odluka koju je donio sud radi zaštite žrtve od daljnjeg nasilja. Taj pojam uključuje **zabranu približavanja** kojom je osumnjičeniku ili optuženiku zabranjen kontakt ili susret sa žrtvom i/ili približavanje ili ulazak u blizinu doma ili radnog mjesta žrtve, ali se ne ograničava samo na to. On također uključuje **naredbu o zabrani uznemiravanja** kojom je osumnjičeniku ili optuženiku zabranjeno uznemiravanje podnositelja tužbe čak i ako su ukućani. Odluka o zaštiti također uključuje **odluku o udaljenju žrtve** iz obiteljskog doma, osobito ako se radi o djetetu, ako u određenim slučajevima žrtva ne može biti drugačije zaštićena.

Navodi iz Preporuke

II. članak Preporuke određuje da su države dužne osigurati zaštitu žrtava nasilja.

3. točka Dodatka određuje da države članice trebaju predstaviti, razvijati i/ili poboljšati, gdje je to potrebno, nacionalnu politiku protiv nasilja temeljenu na: a) najvećoj mogućoj sigurnosti i zaštiti žrtava; b) davanju ovlasti ženama žrtvama nasilja putem optimalnih struktura potpore i pomoći kako bi se izbjegla sekundarna viktimizacija.

23. točka Dodatka određuje da države članice trebaju osigurati hitnu i potpunu potporu te pravnu pomoć žrtvama bez ikakve diskriminacije.

38. točka Dodatka određuje da države članice trebaju omogućiti žrtvama nasilja pokretanje prekršajnog postupka te osnivanje, gdje je to prikladno, javnih ili privatnih organizacija kao pravnih subjekata koji djeluju u cilju njihove obrane, bilo zajedno sa žrtvama ili u njihovo ime.

44. točka Dodatka određuje da države članice trebaju, gdje je to potrebno, osigurati poduzimanje mjera u cilju učinkovite zaštite žrtava od prijetnji i moguće osвете.

58. točka Dodatka određuje da države članice trebaju predvidjeti mogućnost poduzimanja mjera kako bi se:

...

b) omogućilo pravosuđu da prihvati, kao privremenu mjeru zaštite žrtve, zabranu kontaktiranja, komuniciranja sa žrtvom ili prilaženja žrtvi, kao i stanovanja ili ulaska u određena područja

...

e) osigurala nesmetana suradnja svih relevantnih institucija, kao što su policijske vlasti, sudovi i službe za zaštitu žrtava kako bi se žr-

tvi omogućilo poduzimanje svih relevantnih pravnih i praktičnih mjera za dobivanje pomoći i poduzimanje radnji protiv počinitelja unutar zadanih vremenskih rokova i bez neželjenog kontakta s počiniteljem

- f) kaznilo svako kršenje mjera koje su počiniteljima nametnula zakonodavna tijela.

Važnost

Glavni cilj zakonodavstva i tužiteljstva trebao bi biti zaštita žrtava nasilja.

III. Potpora žrtvama i njihova zaštita

8. pokazatelj

8. Koliko ima skloništa u kojima žene žrtve bilo kojeg oblika nasilja mogu naći privremeni smještaj sa svojom djecom, dobiti savjetodavne usluge i potporu posebno educiranog osoblja? Koliko ima takvih mjesta? Jesu li takva mjesta dostupna 24 sata dnevno sedam dana u tjednu svim ženama na dovoljno širokom području i besplatna? Jesu li u skladu s minimalnim standardima?

Definicije

Sklonište (ili **prihvatište**) privremeni je smještaj za žene s djecom i za žene bez djece u kojem su one sigurne od izravnih prijetnji zlostavljača i gdje im je ponuđena stručna savjetodavna pomoć te praktična potpora unutar ustanove ili prema dogovoru. U svrhu pružanja sigurnosti sklonište uključuje dežurnu službu (ili je povezano s njom) koja hitno reagira u slučaju nasilja i relativno je lako dostupna tijekom 24 sata.

Minimalni standardi su zahtjevi koje treba zadovoljiti i koji su preduvjet rada službi za pružanje usluga. Temelje se na trenutačnom znanju o situaciji i specifičnim potrebama žena žrtava te procedurama ispitanim u Europi. Standardi se odnose na dostupnost svim ženama koje su u potrebi, povjerljivost i sigurnost, stručnost i broj osoba/savjetnika, uključujući edukaciju dobrovoljaca, kvalitetu usluga za djecu i odgovornost prema zajednici.

Navodi iz preporuke

Prema I. (3) članku iz Preporuke, sve mjere trebaju biti usmjerene na potrebe žrtava:

3. točka Dodatka iznosi da se politika protiv nasilja treba temeljiti, među ostalim, i na:

- a) najvećoj mogućoj sigurnosti i zaštiti žrtava

b) davanju ovlasti ženama žrtvama putem struktura optimalne potpore i pomoći kako bi se izbjegla sekundarna viktimizacija.

23. točka Dodatka određuje da države članice trebaju osigurati da žrtve bez ikakve diskriminacije dobiju hitnu i sveobuhvatnu pomoć koja je povjerljiva i besplatna.

24. točka Dodatka određuje da države članice trebaju posebno osigurati da sve usluge i pravni lijekovi dostupni žrtvama obiteljskog nasilja budu osigurani i za žene imigrantice kada one to zatraže.

Važnost

Skloništa ili sigurne kuće omogućavaju ženama da napuste opasne situacije kod kuće i potrebne su kada je riječ o borbi protiv nasilja unutar obitelji. Žrtve seksualnog nasilja također trebaju sigurnost od daljnjih prijetnji. Budući da se nasilje često pojavljuje tijekom noći i vikenda, pristup sigurnom smještaju mora biti dostupan i danju i noću, bez najave. Dokazano je da mjere kojima se počinitelj izbacuje iz kuće ne smanjuju potrebe za prihvatilištima. Skloništa, njihov broj, njihova dostupnost i uspostavljeni standardi jasni su pokazatelji nastojanja države članice da hitno na praktičnoj razini zaštiti žene od nasilja. Kako bi se osiguralo da budu dostupne svim ženama, bez ikakve diskriminacije, a osobito ženama imigranticama, usluge bi trebale biti kulturno senzibilne, a usluge prevođenja dostupne na poziv.

9. pokazatelj

9. Postoje li usluge posebno educiranog osoblja za žene koje su žrtve seksualnog napada te centri za žrtve silovanja koji rade od 0 do 24 sata i osiguravaju hitnu medicinsku njegu i dokumentaciju? Jesu li takve usluge dostupne 24 sata dnevno sedam dana u tjednu svim ženama na dovoljno širokom području i besplatne?

Definicija

Centri za žrtve silovanja označavaju specijalizirano sigurno okruženje s posebno prilagođenim psihološkim i zdravstvenim uslugama dostupnim u krizi koja slijedi nakon seksualnog napada. Usluge uključuju pravno i psihološko informiranje, zdravstveni pregled i forenzičku dokumentaciju, psihološko rješavanje trauma zbog napada, svu potrebnu zdravstvenu njegu, savjetodavnu pomoć i praćenje.

Navodi iz Preporuke

23. točka Dodatka određuje da države članice trebaju osigurati da žrtve bez ikakve diskriminacije dobiju hitnu i sveobuhvatnu pomoć koja je povjerljiva i besplatna.

24. točka Dodatka određuje da države članice trebaju posebno osigurati da

sve usluge i pravni lijekovi dostupni žrtvama obiteljskog nasilja budu osigurani i za žene imigrantice kada one to zatraže.

25. točka Dodatka određuje da države članice trebaju poduzeti sve potrebne mjere kako bi se osiguralo prikupljanje forenzičkih dokaza i informacija sukladno standardnim protokolima i pravilima.

Važnost

U skladu s 23. točkom Dodatka, kao što je navedeno, potrebne su posebne usluge koje trebaju zadovoljavati potrebe žrtava silovanja i seksualnog napada. Zbog traumatične prirode silovanja i potrebe za hitnim forenzičkim pregledom radi skupljanja dokaza nužnih za kazneni postupak moraju postojati krizni centri za žrtve silovanja s posebno educiranim osobljem, koji su na poziv otvoreni 24 sata dnevno sedam dana u tjednu. Kako bi se osiguralo da usluge budu dostupne svim ženama bez iznimke, a posebno imigranticama, prevoditeljske usluge trebaju biti dostupne na poziv.

10. pokazatelj

10. Jesu li djeca koja su svjedoci nasilja nad svojim majkama zaštićena i pomaže li im posebno educirano osoblje koje odgovara na njihove potrebe? Je li takva usluga besplatna?

Definicija

Pojam **djeca svjedoci nasilja** označava djecu koja su svjesna zlostavljanja nad svojim majkama, bez obzira na to jesu li prisutna u sobi u vrijeme napada ili su napadnuta izravno ili im je netko izravno prijetio.

Navodi iz Preporuke

31. točka Dodatka određuje da države članice trebaju osigurati da djecu prikladno i sveobuhvatno zbrine specijalizirano osoblje na svim relevantnim razinama (početni prihvat, policija, ured javnog tužitelja i sudovi), te pruženu pomoć prilagoditi potrebama djeteta.

32. točka Dodatka određuje da države članice trebaju poduzeti korake kako bi se osigurala potrebna psihološka i moralna potpora djeci žrtvama nasilja osnivanjem odgovarajućih ustanova i zapošljavanjem educiranog osoblja za rad s djecom od prihvata do oporavka. Te usluge trebale bi biti besplatne.

Važnost

Poznato je da djeca često trpe traume ili drugu emocionalnu povredu jer su vidjela, čula ili saznala za zlostavljanje svojih majki. Možda im je potrebna pedagoška ili terapijska intervencija kako bi razumjela, uhvatila se u ko-

štac i preboljela posljedice iskustava zbog nasilja unutar obitelji. 31. i 32. točka Dodatka pojašnjavaju da djeci treba pružiti primjerenu brigu i dati nužnu psihološku i moralnu potporu, što bi trebalo primijeniti na svu djecu koja žive u situacijama punim nasilja. Djeci također treba zaštita jer možda i njima dodatno prijeti, ozljeđuje ih ili ubija muškarac koji se osvećuje ili vrši pritisak na ženu koja ga je ostavila.

11. pokazatelj

11. Je li informacija o pravima žena i mjerama zaštite od nasilja nad ženama te o policijskoj i pravnoj intervenciji, kao i o javnim uslugama za žrtve na svim relevantnim jezicima, objavljuje li se redovito u medijima i prikladnim metodama kako bi bile obaviještene sve žene diljem države?

Navodi iz Preporuke

I. članak Preporuke određuje da vlade država članica trebaju provjeriti zakonodavstvo i praksu kako bi:

1. jamčile ženama priznavanje, uživanje, korištenje i zaštitu njihovih ljudskih prava i temeljnih sloboda

2. poduzele nužne mjere, gdje je potrebno, kako bi se žene mogle slobodno i učinkovito koristiti svojim ekonomskim i socijalnim pravima.

26. točka Dodatka iznosi da države članice trebaju pribaviti dokumentaciju koja se posebno odnosi na žrtve, objasniti im na jasan i razumljiv način njihova prava, usluge koje su primili i radnje koje očekuju ili će ih sami poduzeti, neovisno o tome podnose li prijavu ili ne, kao i mogućnost daljnjeg primanja psihološke, medicinske, socijalne i pravne pomoći.

Važnost

Prvi općeniti cilj Preporuke Rec(2002)5 jest osigurati da se žene slobodno i učinkovito mogu koristiti svojim pravima (I. i II. članak, a Dodatak naglašava potrebu obavješćivanja šire javnosti (vidi: Mediji i svijest javnosti) i žrtve o njihovim pravima i uslugama te pravnim mjerama koje su im dostupne. Javnim oglašavanjem informacija o uslugama na svim relevantnim jezicima diljem zemlje može se osigurati da svaka žena koja je žrtva nasilja bude obaviještena o tome kako može dobiti pomoć. Budući da su žrtve obiteljskog i seksualnog nasilja često izolirane zbog straha i srama, sustavno širenje informacija i njihov doseg važni su kako bi se osigurala zaštita žrtava.

IV. Počinitelj

12. pokazatelj

12. Postoje li posebno osmišljeni interventni programi koje vode stru-

čnjaci i koji stoje na raspolaganju počiniteljima nasilja nad ženama? Koliko takvih programa postoji?

Definicije

Posebno osmišljeni programi intervencije označuju interventni program ili program tretmana koji treba biti usmjeren izravno na muškarce koji vrše nasilje nad ženama. Sadržaj tog programa ili njegove metode također trebaju biti posebno konstruirani kako bi promijenili ponašanje, stavove ili vjerovanja muškaraca koji vrše nasilje nad ženama. Metodu treba razviti na temelju dobrog poznavanja nasilja nad ženama, njegovih posljedica na žene i djecu te socijalnih, rodno specifičnih i individualnih slučajeva.

Najbolje bi bilo da se ti programi nude na dobrovoljnoj bazi i nakon naputaka dobivenih na sudu.

Stručno educirano osoblje označava osoblje koje je profesionalno obrazovano na području socijalnog i zdravstvenog rada (npr.: medicinske sestre, socijalni radnici, psiholozi, psihijatri) te koje je posebno educirano o nasilju nad ženama i intervencijama usmjerenim na muškarce koji vrše nasilje nad ženama.

Navodi iz Preporuke

Taj se pokazatelj odnosi na točke 50. do 53. Dodatka pod naslovom: Programi intervencije za počinitelje nasilja, koje određuju da države članice trebaju:

50. organizirati programe intervencije osmišljene tako da potaknu počinitelje nasilja da prihvate nenasilne uzorke ponašanja, pomažući im da postanu svjesni svojih radnji i prepoznaju svoju odgovornost.

51. omogućiti počinitelju da sudjeluje u programima intervencije koji nisu alternativa presudi, već dodatna mjera radi sprječavanja nasilja. Sudjelovanje u takvim programima treba ponuditi na dobrovoljnoj bazi.

52. razmotriti uspostavu specijaliziranih državnih interventnih centara za nasilne muškarce i centara potpore koje iniciraju udruge u sklopu raspoloživih sredstava.

53. osigurati suradnju i koordinaciju među programima intervencije namijenjenim muškarcima i onima koji se bave zaštitom žena.

Važnost

Taj se pokazatelj smatra važnim jer znači preventivnu strategiju protiv nasilja nad ženama. Općenito je ustanovljeno da se u borbi protiv nasilja nad ženama treba usmjeriti općenito na muškarce, a osobito na nasilne muškarce, tj. one koji su evidentirani u sklopu kaznenog pravosudnog sustava na bilo kojoj razini, kao i one koji to nisu.

V. Osviještenost javnosti i mediji

13. pokazatelj

13. Je li za medijske stručnjake sastavljen kodeks ponašanja u vezi s nasiljem nad ženama?

Definicija

Kodeks ponašanja je skup načela u vezi s postupcima koji osiguravaju transparentnost, isključivost i stil ponašanja koji se temelje na različitostima, rodnoj jednakosti, spremnosti za dijalog, te predanost vrijednostima, kao što su vjerodostojnost, sudjelovanje i pravda. Takav kodeks pokazuje standarde očekivanog ponašanja stručnjaka.

Navodi iz Preporuke

20. točka Dodatka određuje da države članice trebaju potaknuti rad na kodeksu ponašanja za medijske stručnjake koji bi se posebno bavio problemom nasilja nad ženama te također, u sklopu djelokruga postojećih ili budućih organizacija koje prate rad medija, ojačati aktivnosti protiv nasilja nad ženama i seksizma.

Važnost

Vrlo je važan rad na kodeksu ponašanja za medijske stručnjake u sklopu djelokruga organizacija za nadzor medija, jer mediji imaju velik utjecaj na svijest javnosti i na stavove prema nasilju nad ženama. Informacije koje je pribavila Skupina pokazuju da se postojeći kodeks ponašanja u medijima vrlo rijetko bavi tim problemom. Nije bilo nijednog takvog primjera ni kod jedne države članice Vijeća Europe. Stoga bi poseban kodeks ponašanja za medijske stručnjake s obzirom na nasilje nad ženama i općenito seksizam ili već samo eksplicitno uključivanje tih problema u kodeks upućivali na napredak u osviještenosti medija.

14. pokazatelj

14. Postoji li tijelo koje se u cilju nadziranja medija bavi pitanjima nasilja nad ženama i seksizmom te stereotipnim prikazivanjem žena?

Definicije

Seksizam je negativna diskriminacija ljudi na temelju njihova umišljenog ili pretpostavljenog seksualnog identiteta. To je skup stavova i ponašanja koji osuđuju ili podcjenjuju ljude na temelju njihova spola ili koji prenose stereotipne pretpostavke o spolnim ulogama. Seksizam uključuje diskriminaciju na temelju spola, osobito diskriminaciju žena, a zatim i stavove,

preduvjete ili ponašanje koji promiču uopćavanje društvenih uloga na temelju spola.

Nadzor nad medijima provodi organizacija ili tijelo koje radi na uklanjanju diskriminacijskih zapreka (sloboda izražavanja, seksizam, spolni stereotipi itd.) u medijima. Posebno tijelo koje nadzire situaciju u medijima može se osnovati na različitim razinama (nacionalnoj, regionalnoj, općinskoj) i instancama (državna ili komunalna uprava, nevladine organizacije).

Stereotipno prikazivanje žena označava predstavljanje žena u vrlo ograničenim ulogama i uzorke ponašanja povezane s niskom društvenom vrijednošću. Takvo prikazivanje sugerira da žene zaslužuju manje poštovanja od muškaraca i da su svaku kaznu koju dobiju same izazvale. U potpuno demokratskoj Europi žene treba realistično i ravnopravno prikazivati u svim njihovim fizičkim, gospodarskim, rasnim i kulturalnim različitostima i sa svim njihovim sposobnostima, samopouzdanjem i karijerističkim afinitetima.

Navodi iz Preporuke

Od 17. do 19. točke Dodatka navodi se da države članice trebaju: (17) potaknuti medije da promoviraju sliku žene i muškarca neopterećenu stereotipima, a koja se temelji na poštovanju ljudske osobe i ljudskog dostojanstva te da izbjegavaju programe koji povezuju nasilje sa seksom uključujući, koliko god je to moguće, i područje novih informatičkih tehnologija; (18) potaknuti medije da sudjeluju u informativnim kampanjama koje upozoravaju širu javnost na nasilje nad ženama; (19) potaknuti organiziranje izobrazbe koja će informirati medijske stručnjake o mogućim posljedicama programa koji povezuju nasilje sa seksom i upozoriti ih na njih.

Važnost

Medijsko izvještavanje može biti vrlo utjecajno u društvu, i/ili u pozitivnom i/ili negativnom smislu. Mediji često prenose priče o nasilju nad ženama i promoviraju spolne stereotipe. U europskim televizijskim i tiskovnim medijima razvijeni su različiti mehanizmi koji prate, nadziru i reguliraju rad medija. Ti se mehanizmi mogu koristiti za suprotstavljanje mišljenjima, stereotipima i opisivanju nasilja nad ženama kao sredstva privlačenja pažnje.

Odgovori na ovaj pokazatelj trebaju naznačiti pridaje li postojeći nadzor medija pažnju samo jednom od navedenih problema ili postoji tijelo koje ima dalekosežniji utjecaj.

VI.   **Obrazovanje i poduka**

15. pokazatelj

15.   Postoje li tijekom zadnje dvije godine neki programi ili aktivnosti za obrazovanje djece u državnim školama o nasilju nad ženama?

Definicija

Programi ili aktivnosti za obrazovanje djece odnose se na posebne tečajeve ili poduku u području nasilja i rodne jednakosti radi podizanja osviještenosti već u ranoj fazi o različitim oblicima nasilja nad ženama i njegovim posljedicama.

Navodi iz Preporuke

3 d članak Dodatka određuje da države članice trebaju predstaviti, razviti i/ili poboljšati, gdje je to potrebno, nacionalnu politiku protiv nasilja temeljenu na:

c) podizanju javne osviještenosti i obrazovanju djece i mladih.

Točke 14. – 16. Dodatka određuju da države članice trebaju: [14] uvesti rodnu perspektivu u obrazovne programe o ljudskim pravima ili je naglasiti te pojačati programe seksualnog odgoja koji posebno značenje pridaju jednakosti među spolovima i uzajamnom poštovanju; [15] osigurati da djevojčice i dječaci dobiju osnovno obrazovanje koje izbjegava društvene i kulturne uzorke, predrasude i stereotipne uloge spolova i uključuje podučavanje vještina asertivnosti, pridajući posebnu pozornost mladima koji imaju problema u školi te obrazovati sve učitelje za uvođenje koncepta jednakosti spolova u nastavu; [16] uključiti u školske nastavne programe specifične informacije o pravima djeteta, organizirati telefonske linije za pomoć i institucije u kojima se može zatražiti pomoć te zaposliti osobe kojima se svatko može obratiti s povjerenjem.

64. točka Dodatka tiče se dodatnih mjera s obzirom na genitalno sakaćenje i određuje da države članice trebaju organizirati informativne i preventivne kampanje namijenjene ugroženim grupacijama stanovništva, posebice imigrantima i izbjeglicama o zdravstvenim rizicima za žrtve i zakonskim kaznama za počinitelje.

Važnost

Preporuka općenito naglašava da dječaci i djevojčice moraju dobiti osnovno obrazovanje o jednakosti spolova i da u nastavni program treba biti uključena posebna informacija o pravima djeteta. To je prijeko potrebno za prevenciju i dugoročnu promjenu.

Obrazovanje o nasilju nad ženama u ranoj fazi je važno kako bi se mladi ljudi pripremili na mogućnost susretanja s nasiljem i postali svjesni da «nije dan muškarac nema pravo» vršiti nasilje. Obrazovanje u ranoj fazi moglo bi spriječiti nasilno ponašanje u budućnosti. Važan aspekt sprječavanja jest i učenička spoznaja da postoje razni oblici nasilja koje oni sami mogu prijaviti i/ili zatražiti pomoć.

16. pokazatelj

16. *Koja od ovih skupina stručnjaka prolazi prikladnu stručnu edukaciju u vezi s nasiljem nad ženama, prevencijom i intervencijom?*

	Početna stručna edukacija	Daljnja edukacija
Policajci	_____	_____
Odvjetnici	_____	_____
Suci	_____	_____
Socijalni radnici	_____	_____
Liječnici	_____	_____
Psiholozi i terapeuti	_____	_____
Medicinske sestre i babice	_____	_____
Učitelji u školama	_____	_____
Odgajatelji u vrtićima	_____	_____
Medijski stručnjaci	_____	_____

Definicije

Posebna edukacija o nasilju uključuje koncept roda, sve oblike nasilja, situaciju u kojoj se nalazi žrtva, njezino suprotstavljanje, potrebe za potporom, utjecaj nasilja na zdravlje, primjerene metode identifikacije žrtava nasilja te sredstva za osiguranje dokaza o nasilju. Također uključuje, kada su neke skupine stručnjaka u pitanju, savjetodavne metode, oporavak i/ili integraciju u društvo.

Početna stručna edukacija označava akademsku praksu koja je obično potrebna za stjecanje profesije i treba uključivati posebnu edukaciju o nasilju koja se nudi svim studentima spomenutih stručnih skupina i osnovne elemente zahvaljujući kojima studenti postaju svjesni različitih tema.

Daljnja edukacija označava posebnu edukaciju nakon početne stručne edukacije u različitim fazama rada u struci i uključuje opsežniju poduku, posebno o metodama prevencije i intervencije.

Navodi iz Preporuke

3. točka Dodatka određuje da države članice trebaju uvesti, razviti i/ili poboljšati gdje je to potrebno, nacionalnu politiku protiv nasilja temeljenu na:

...

e) osiguranju posebne edukacije za stručnjake koji su suočeni s nasiljem nad ženama.

Točke 8. - 11. Dodatka određuju da države članice trebaju: (8) uključiti u osnovne programe edukacije za zaposlene u policiji, pravosuđu, zdravstvu i socijalnim područjima, elemente u vezi s postupanjem u slučajevima obiteljskog nasilja, kao i svih ostalih oblika nasilja koje pogađa žene; (9) uključiti u strukovne programe edukaciju navedenih zaposlenika informacije i poduku kako bi znali prepoznati krizne situacije i pravilno postupati u njima te poboljšali prihvat žrtava, njihovo saslušanje i savjetovanje; (10) ohrabriti sudjelovanje navedenih zaposlenika u specijaliziranim programima edukacije, što će biti nagrađeno na temelju zasluga; (11) ohrabriti uključivanje pitanja u vezi s nasiljem nad ženama u obrazovanje sudaca.

Važnost

U Preporuci se smatra važnim povećanje razine znanja određenih skupina stručnjaka. Edukacija je također važna kako bi se podigla osviještenost i promijenili stavovi u vezi s nasiljem nad ženama. 16. pokazatelj je metoda za mjerenje napretka pri uvođenju preporuke na tom području.

Bilo bi dobro da barem početna edukacija bude organizirana kao obvezatna te da radi što veće učinkovitosti i početna i daljnja edukacija traju dovoljno dugo i budu prilagođene svakoj skupini stručnjaka.

VII. Skupljanje podataka i istraživanje

17. pokazatelj

17. Bilježe li policijske statistike na sustavan način u standardiziranim kategorijama kaznenih djela:

- spol žrtve
- spol počinitelja
- odnos počinitelja i žrtve?

Ako da, jesu li ti podaci dostupni u nacionalnom izvještaju?

Definicija

Policijski zapisnici su zbirka podataka o svim kaznenim prijestupima koji su prijavljeni policiji.

Navodi iz Preporuke

V. članak Preporuke određuje da vlade država članica trebaju promicati istraživanje, skupljanje podataka i umrežavanje na nacionalnoj i međunarodnoj razini.

5. točka Dodatka navodi da istraživanje, skupljanje podataka i umrežavanje na nacionalnoj i međunarodnoj razini treba razvijati osobito na ovim područjima:

a) priprema statistika razvrstanih prema rodu, integriranih statistika i uobičajenih pokazatelja radi bolje evaluacije obujma nasilja nad ženama;

...

g) proučavanje vrijednosnih kriterija na području nasilja.

6. točka Dodatka određuje da države članice trebaju prikupiti i široj javnosti učiniti dostupnima odgovarajuće informacije o različitim tipovima nasilja i njihovim posljedicama na žrtve, uključujući integrirane statističke podatke, i to putem svih raspoloživih medija (tisak, radio i televizija itd.).

Važnost

Policijska arhiva postoji u većini država članica i primarno se temelji na informaciji o kaznenom postupku pri prvoj prijavi slučaja policiji. Statistike se razlikuju od zemlje do zemlje. Većina statistika o kaznenim djelima rutinski uključuje podatke o prijestupu s obzirom na šifru kaznenog djela i može uključivati podatke o pravnim odlukama u evidentiranim slučajevima.

U nekim zemljama postoji arhiva prekršitelja i žrtava te podaci po dobnim skupinama, odnosima između žrtve i prekršitelja te mjesto nasilja. Sve su te informacije prijeko potrebne za vrednovanje tipova nasilja nad ženama u svim njegovim oblicima.

Policijska arhiva/statistika kaznenih djela, koja uključuje takve podatke, omogućuje uočavanje trendova u prijavljenim zločinima nasilja nad ženama i aktualni profil žrtava i prekršitelja. Statističko izvještavanje također pridonosi podizanju svijesti policije i javnosti.

18. pokazatelj

18. Postoji li sustavno skupljanje podataka o posjetima službama zdravstvene skrbi koji su uzrokovani nasiljem nanesenim ženama?

Definicija

Sustavno skupljanje medicinskih podataka odnosi se na registriranje

posjeta bolnicama, dežurnim službama, liječnicima opće prakse ili drugim privatnim liječnicima korištenjem međunarodne klasifikacije za prepoznavanje uzroka posjećivanja zdravstvenih službi (bolest, nesreća, nasilje ili samoozljeđivanje) i posebne dijagnoze (tip i mjesto ozljede). Registriranje može uključivati podatke o mjestu nesreće i mehanizmima ozljede.

Navodi iz Preporuke

V. članak Preporuke određuje da vlade država članica trebaju promicati istraživanje, skupljanje podataka i umrežavanje na nacionalnoj i međunarodnoj razini.

5. točka Dodatka navodi da istraživanje, skupljanje podataka i umrežavanje na nacionalnoj i međunarodnoj razini treba razvijati osobito na području:

...

b) srednjoročnih i dugoročnih posljedica napada na žrtve;

...

d) zdravstvenih, socijalnih i ekonomskih troškova nasilja nad ženama;

...

g) proučavanja kriterija za vrednovanje tipova nasilja.

6. točka Dodatka određuje da države članice trebaju prikupiti i široj javnosti učiniti dostupnima odgovarajuće informacije o različitim tipovima nasilja i njihovim posljedicama na žrtve, uključujući integrirane statističke podatke, i to putem svih raspoloživih medija (tisak, radio i televizija itd.).

Važnost

Neke države članice sustavno skupljaju podatke po spolu i dobi o posjećivanju zdravstvenih državnih ili regionalnih ustanova. Međunarodna klasifikacija bolesti i s tim povezanih zdravstvenih problema te klasifikacija vanjskih uzroka ozljeda, što ju je lansirala Međunarodna zdravstvena organizacija, omogućuje registriranje posebnih ozljeda ako su uzrokovane nasiljem te mjesto njihova nanošenja (npr. kod kuće).

Sustavno skupljanje medicinskih podataka omogućuje vrednovanje srednjoročnih i dugoročnih posljedica nasilja i zdravstvenih posljedica, kao i ekonomskih troškova uzrokovanih nasiljem nad ženama.

Sustavno skupljanje medicinskih podataka pomaže pri postavljanju kriterija vrednovanja i promatranju trendova u nasilju nad ženama.

19. pokazatelj

19. Jesu li pitanja o nasilju nad ženama uključena u redovite reprezentativne nacionalne upitnike?

Definicija

Upitnik u kontekstu 19. pokazatelja označava nacionalno reprezentativno

istraživanje o problemima kao što su zdravlje, blagostanje ili kvaliteta života koje se temelji na intervjuima u četiri oka, telefonskim intervjuima ili upitnicima za samostalno rješavanje, a koje, između ostalog, uključuje i pitanja o nasilju.

Navodi iz Preporuke

V. članak Preporuke određuje da vlade država članica trebaju promicati istraživanje, skupljanje podataka i umrežavanje na nacionalnoj i međunarodnoj razini.

5. točka Dodatka navodi da istraživanje, skupljanje podataka i umrežavanje na nacionalnoj i međunarodnoj razini treba razvijati osobito na području:

...

b) srednjoročnih i dugoročnih posljedica napada na žrtve;

...

d) zdravstvenih, socijalnih i ekonomskih troškova nasilja nad ženama;

...

g) proučavanja kriterija za klasificiranje tipova nasilja.

6. točka Dodatka određuje da države članice trebaju prikupiti i široj javnosti učiniti dostupnima odgovarajuće informacije o različitim tipovima nasilja i njihovim posljedicama na žrtve, uključujući integrirane statističke podatke, i to putem svih raspoloživih medija (tisak, radio i televizija itd.).

Važnost

Većina država članica redovito provodi (jednom godišnje ili u duljim intervalima) upitnike kojima želi opisati životne uvjete i/ili zdravstveni status populacije. Primjer je Europsko istraživanje životnih uvjeta. Općenita istraživanja o viktimizaciji također mogu dati okvirne smjernice za skupljanje podataka o nasilju nad ženama.

U nekim zemljama u takva je istraživanja uključen i ograničen broj standardnih pitanja o nasilju u posljednjih 12 mjeseci prema tipu napada i odnosu između žrtve i počinitelja. Ipak, seksualni napadi su rijetko uključeni.

Neki intervjui u sklopu nacionalnih upitnika o zdravlju također su uključili informacije o različitim tipovima nasilja. Ti se podaci mogu povezati s ostalim informacijama iz istraživanja, npr. društveno-ekonomskim statusom, životnim uvjetima, zdravljem, higijenom i korištenjem zdravstvenog osiguranja, što omogućuje analizu srednjoročnih i dugoročnih posljedica nasilja i njihovih uzroka.

20. pokazatelj

20. Postoji li reprezentativan nacionalni upitnik usredotočen na djelovanje i posljedice svih oblika nasilja nad ženama?

Definicija

Upitnik u kontekstu 20. pokazatelja označava nacionalno reprezentativno istraživanje o problemima kao što su zdravlje, blagostanje ili kvaliteta života koje se temelji na intervjuima u četiri oka, telefonskim intervjuima ili upitnicima za samostalno rješavanje, a koje, između ostalog, uključuje i pitanja o nasilju.

Navodi iz Preporuke

V. članak Preporuke određuje da vlade država članica trebaju promicati istraživanje, skupljanje podataka i umrežavanje na nacionalnoj i međunarodnoj razini.

5. točka Dodatka navodi da istraživanje, skupljanje podataka i umrežavanje na nacionalnoj i međunarodnoj razini treba razvijati osobito na području:

...

- b) srednjoročnih i dugoročnih posljedica napada na žrtve;
- c) posljedica nasilja na svjedoke, među ostalim, unutar obitelji;
- d) zdravstvenih, socijalnih i ekonomskih troškova nasilja nad ženama;

...

- g) proučavanja kriterija za vrednovanje tipova nasilja.

6. točka Dodatka određuje da države članice trebaju prikupiti i široj javnosti učiniti dostupnima odgovarajuće informacije o različitim tipovima nasilja i njihovim posljedicama na žrtve, uključujući integrirane statističke podatke, i to putem svih raspoloživih medija (tisak, radio i televizija itd.).

Važnost

Neke države članice provele su upitnike o nasilju nad ženama. Eksplicitno se takva istraživanja mogu usredotočiti na nasilje, sigurnost ili dobrobit žena. Takvi upitnici osvjetljavaju sadašnji i raniji utjecaj svakog nasilja koje se temelji na spolu (fizičko nasilje prema tipu nasilja, prijetnje fizičkim nasiljem, seksualni napad/seksualno zlostavljanje, ograničavanje slobode i drugo psihološko nasilje).

Takvi upitnici koje ispunjava pučanstvo provode se u četiri oka, telefonom ili putem upitnika za samostalno ispunjavanje te mogu osvijetliti aspekte prijavljenog nasilja nad ženama i prijavljenih posljedica, kao i aspekte traženja pomoći te iskustava žrtava s intervencijama agencija i institucija koje se bave nasiljem.

